

TARTU ÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Marko Albert

**FINANTSKIRJAOSKUS SPORTLASTE SEAS JA
SPORDISPETSIIFILISE FINANTSNÕUSTAMISE TEENUSE
VAJALIKKUS EESTIS**

Magistritöö

juhendaja: Piia Vettik-Leemet MBA

Tartu 2021

Suunan kaitsmisele

(juhendaja allkiri)

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

(töö autori allkiri)

Sisukord

Sisukord	3
Sissejuhatus.....	4
1. Finantskirjaoskuse teoreetiline käsitlus	7
1.1 Finantskirjaoskus	7
1.2 Finantskirjaoskus spordis.....	12
2. Uuringu meetoodika ja valim	17
2.1 Meetoodika	17
2.1.1Küsitlus Audentese Spordigümnaasiumi õpilaste seas	20
2.1.2 Semi-struktureeritud intervjuu valim.....	23
2.2 Audentese spordigümnaasiumi õpilaste küsitluse vastuste analüüs.....	25
2.2.1 Üldised demograafilised ja finantskirjaoskusega seonduvad küsimused	25
2.2.2 Finantskirjaoskuse sisuliste küsimuste analüüs	30
2.3 Sportlastega läbiviidud semi-struktureeritud intervjuude analüüs.....	37
2.3.1 Finantsalase hariduse vajalikus.....	37
2.3.2 Kinnisvarainvesteeringute olulisus	40
2.3.3 Spordispetsiifilise täisfinantsteenuse vajalikkusest Eesti spordis.....	42
Järeldused ja ettepanekud	45
Kokkuvõte.....	49
Viidatud allikad.....	51
Lisa 1. Magistritöö teemal "Rahatarkus Eesti sportlaste seas" küsitlus Audentese Spordikooli õpilastele	55
Lisa 2. Semi-struktureeritud intervjuu kava näidis.....	59
Lisa 3 Intervjuude lühikokkuvõte	61
Summary	62

Sissejuhatus

Järjest kompleksemas maailmas on finantskirjaoskusest saanud eluliselt oluline valdkond. Finantskirjaoskus mõjutab nii inimeste igapäevast toimetulekut, tuleviku planeerimist kui ka pensionipõlve kindlustamist. 2007-2008 aastate globaalne finantskriis ja selle mõju indikeeris taaskord, et parema finantskirjaoskuse olemasolul võinuks kriisi negatiivsed tagajärjed majandusele tervikuna ja üksikisiku tasandil olnud oluliselt leebemad. Eesti riik on rahatarkuse edendamisele läbi erinevate Rahandusministeeriumi algatuste tähelepanu pööranud. Mais 2021.a. valmis uus „Rahatarkuse edendamise strateegia aastateks 2021-2030“.

Rahatarkuse edendamise eesmärk on tõsta inimeste rahulolu ja elukvaliteeti nii, et nad paremini majandades saaksid endale rohkem lubada ja tunneksid end igapäevaotsustes kindlamalt (Rahandusministeerium 2021).

2018.a. aastal Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) poolt läbiviidud PISA testist tuleb teiste seas välja see, et järjest enam noori puutuvad erinevate finantsvahenditega (arveldusarve, deebetkaart jne) kokku väga varakult. Oskus rahaga ümber käia on globaalselt tunnustatud eluliselt oluliseks oskuseks. (OECD 2020)

Finantskirjaoskus on muu hulgas oluline komponent professionaalsel tasemel tegutsevatele sportlastele nende karjääris. Teiste kultuurivaldkondadega võrreldes on spordikarjääri kestvus lühike. Tippportlase karjäär võib kesta kuni 20 aastat, kuid enamikel juhtudel jääb see tunduvalt lühemaks. Maalida, skulptuure voolida või teatrit teha ning selle juures oma professionaalset taset tõsta ja sellega elatist teenida võib inimene kõrge eani. Lühike ajahorisont paneb sportlasele peale surve teha majanduslikult õigeid otsuseid ning eksimise ruumi on väga vähe. Tippspordi lõpetamisel ja ühiskonda sulandumisel on eriti oluline, et sportlasel oleks väljakujunenud ja jätkusuutlik elukvaliteet. Sportlaste “pensionile” jäämist ja nende võimekust topeltkarjääriga edukalt hakkama saada kiputakse alahindama ja sellele ei pöörata töö autori arvates piisavalt tähelepanu. Autorile teadaolevalt pole varasemalt Eesti sportlaste pädevust finantskirjaoskuses hinnatud ühegi uuringuga. Varasematest töödest saab välja tuua Meresmaa (2016) magistr töö, kus autor arutleb topeltkarjääri võimaluste üle, kuid seda tööalase edasiliikumise, mitte finantskirjaoskusega seotult. Rahvusvaheliselt on käesoleva töö autorile teadaolevalt uurinud sportlaste finantskirjaoskust hiljuti Jaco Moolman oma doktoritöös Lõuna-Aafrika Ülikooli juures. Üheks peamiseks soovitusel on käitumiskultuuri muutmine professionaalsete sportlaste seas. Selle kohaselt peaksid sportlastel olema paremad

finantskirjaoskuse oskused ja nad peaksid töötama aktiivselt pikaajaliste finantseesmärkide nimel (Moolman 2019).

Finantskirjaoskuse alane haridus peaks algama võimalikult varajasest staadiumist. Audentese Spordigümnaasium omab olulist rolli Eesti sportlaste kasvatamisel. Iga aasta siirdub arvestatav hulk sportlastest Audentese Spordigümnaasiumist õppima kodumaistesse ülikoolidesse, välisülikoolidesse ja/või alustab profikarjääri. Hetkel ei õpetata finantskirjaoskusega seotud teemasid eraldi ega ole ka kohustuslike õppeainete hulka planeeritud, peamiselt juba praeguse pingelise õppe-/treeninggraafiku tõttu. Selle puudujäägi kõrvaldamiseks on Audentese spordigümnaasium kutsunud lisaloengute pidamiseks finantssektori inimesi. Nende loengute kuulamine on olnud vabatahtlik tegevus.

2018.a. läbiviidud PISA testi põhjal saab väita, et Eesti noored on teoreetiliselt finantskirjaoskuses väga heal tasemel. OECD riikidest oleme esimesel kohal. 18-19 aastastel noortel, kes spordi mõttes on jõudnud oma profiaastatesse (välja arvatud enamus vastupidavusspordialasid), on vaja teha tervet elu mõjutavaid finantsotsuseid. Alustades kasvõi otsusest, kas astuda ülikooli kõrgemat haridust omandama ja siduda sport sellega või mitte. Finantskirjaoskus muutub sportlaste seas eriti oluliseks sellel hetkel, kui saavutatakse rahvusvaheliselt konkurentsivõime oma spordialal. Suuremat publikuhuvi omavad spordialad seovad endas ka suuremat hulka raha

Sport oma laialdase igapäevase kajastatusega meedias kaasab ühiskonnast suurt osa. See teeb temast atraktiivse valdkonna läbi mille saavad ettevõtted tarbijateni viia oma sõnumit. Suurpangad kasutavad on maine kujundamisel tihti spordi abi (Swedbank "Suusasari", LHV "jalgpallikoondise peasponsor", SEB "Tallinna maratoni peasponsor", Danske Pank "EOK suursponsor" jne). Samas pole peale mõne sportlastega tehtud reklaami (Andrus Veerpalu, Swedbank pensionifondid, Ksenja Balta LHV rahatarkuse kampaania 03.2021) tegeletud sportlastega. Professionaalsed sportlased on avaliku elu tegelased ning nende tegemiste vastu tuntakse kõrgendatud huvi. Näiteks peab ajaleht Äripäev vajalikuks kajastada üksikasjalikult börsiinvestorite ja idufirmade asutajate kõrval ka suusataja Jaak Mae ja endise suusatreeneri Mati Alaveri aktsiaportfelli (Äripäev 06.02.2021). Professionaalsete sportlaste õnnestumisi ja ebaõnnestumisi kajastatakse nii spordis kui ka muudes eluvaldkondades. Professionaalsete sportlaste finantsalased otsused on suurema tähelepanu all, kuna sportlase teenistus pakub huvi ning auhinnaraha numbrid on avalikusele teada. Professionaalsete sportlaste tehtud halbu otsuseid või finantsotsuseid iseloomustab enim fakt, et 4/5 USA profiliigade mängijaid on 5

aastat peale karjääri lõppemist kas pankrotis või seisavad silmitsi tõsiste finantsraskusega (Torre 2009).

Magistritöö idee sai alguse Patrick O'Shaughnessey "Invest like the best" podcasti kuulamisest. Tema 143. saate külaliseks oli Joe Mclean, kelle ettevõtte Intersect Capital pakub täisfinantsteenust ligi 50-nele profisportlasele. Sellest lähtuvalt pani autor kirja magistritöö eesmärgid.

Antud magistritöö eesmärgiks on:

1. Tuvastada ja analüüsida tulevaste Eesti tippsportlaste rahatarkuse taset ning kaaluda kuidas ja milliseid rahatarkuse teemasid võiks täiendavalt omandada.
2. Selgitada välja professionaalsete sportlaste vajadus kogu spordikarjääri kestva spordispetsiifilise ja personaalse finantsnõustamise teenuse järele.

Magistritöös püstitatud eesmärkide saavutamiseks seadis autor järgmised ülesanded:

1. Anda ülevaade finantskirjaoskuse ehk rahatarkuse definitsioonist ja seosest spordiga.
2. Viia läbi rahatarkuse küsitlus Audentese Spordigümnaasiumi õpilaste seas.
3. Viia läbi semi-struktureeritud intervjuu spordis elatist teenivate või teeninud sportlastega.
4. Tuginedes küsitlusele ja poolstruktureeritud intervjuu tulemustele teha järeldused ning anda hinnang spordispetsiifilise finantsnõustamise teenuse vajalikkusest Eestis.

Käesoleva magistritöö piiranguks on keskendumine finantskirjaoskuse käsitlemisel vaid spordivaldkonnale, kuid lahendused võiksid sobida ka teistes valdkondades (näiteks iduettevõtlus).

Spordikarjäär erineb klassikalisest tööalasest karjäärimudelist, mille etapid jaotatakse vanuse alusel karjääriüuringutes kolmeks: alustamine vanuses 20-34, keskmine iga vanuses 35-49 ja seeniorid vanuses 50 ja enam (Van der Heijden, 2006).

Magistritöö autor soovib tänada Audentese Spordigümnaasiumi direktorit Priit Ilverit ja õpilasi küsimustiku täitmise eest ning intervjuueeritavaid sportlasi väga põhjaliku sisendi eest käesolevasse töösse.

Märksõnad: finantskirjaoskus, rahatarkus, professionaalne sport, Eesti, PISA test, täisfinantsteenustus,

1. Finantskirjaoskuse teoreetiline käsitlus

1.1 Finantskirjaoskus

Finantskirjaoskus (ing.k. *financial literacy*) on Eestis kasutusel ka teise terminina - rahatarkus. Mõlemad terminid sobivad Eesti konteksti ning antud töös käsitletakse neid sünonüümidena. Rahatarkus on terminina lihtsam ja kõigile arusaadavam. Mõistena on rahatarkus kindlasti suunavam tähendusega kui finantskirjaoskus. Targad tahavad olla igas vanuses ning igasuguse haridusega inimesed. Rahatarkust on tõenäoliselt lihtsam propageerida ja populariseerida kui finantskirjaoskust (Saar Poll, Finantskirjaoskuse.. 2015).

Tähtsusest ei ole rahatark inimene, kellel on palju raha või vara, vaid pigem see, kes saab teadlikult hakkama oma igapäevastes rahaasjades, oskab mõtestatult seada ja saavutada eesmärke. Oluline komponent on seejuures, et rahatark inimene on teadlik ja valmis olukordadeks, kus peab silmitsi seisma mõne erakorralise või planeerimata väljaminekuga (SEB Rahatarkuse...). Üldjuhul kannustab inimesi motivatsioon (sh enesehinnanguline) olla tark, eriti raha kasutamise osas, sest kapitalistlikus ühiskonnas on see üheks edu aluseks.

Finantskirjaoskuse definitsioone on erialases kirjanduses kasutusel erinevaid. Mitmeti tõlgendust soodustav asjaolu on, et eri definitsioonid on koostatud erinevatel alustel. Enim levinumaks finantskirjaoskuse definitsiooniks loetakse inimeste spetsiifilisi finantsalaseid teadmisi, seejärel nende teadmiste rakendamist, edasi kuidas neid teadmisi tajutakse ja nii spetsiifilised finantsotsused kui ka finantskogemused (Hung, Parker 2009:5)

Vitt et al. on seisukohal, et isiklikuks finantskirjaoskuseks on võime lugeda, analüüsida, hallata ja kirjutada isiklikest finantstingimustest, mis mõjutavad materiaalsel heaolu. See sisaldab võimet eristada finantsvalikuid, arutada raha ja rahaprobleeme ilma ebamugavustundeta, plaanida tulevikku ja pädevalt reageerida elusündmustele, mis mõjutavad igapäevaseid finantsilisi otsuseid sealhulgas sündmused üldises majanduselus. (Vitt et al. 2000:12)

Finantskirjaoskus on samuti leidnud käsitlemist viisil, kus see sisaldab endast nii inimkapitali teadmisi kui ka nende rakendamist, mis on spetsiifilised isiklikele rahaasjadele. (Huston 2010:307)

Kõige rohkem kasutatakse Eestis, kaasa arvatud Rahandusministeerium, Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) definitsiooni, mis sätestab finantskirjaoskust kui rahaalaste teadmiste ja oskuste summat.

OECD 2011 aastal avaldatud lähenemise kohaselt on rahatarkus ehk finantskirjaoskus oskuste, teadmiste, hoiakute ja käitumise summa, mis on vajalik arukate otsuste tegemiseks rahaasjades ja oma pere majandusliku heaolu tagamiseks (OECD, 2011). 2014 aastal täiendas OECD senist kasutuses olnud definitsiooni muutes sõnastust veelgi spetsiifilisemaks. Finantskirjaoskus on teadmine ja mõistmine finantsilistest kontseptsioonidest ja riskidest. Oskused, motivatsioon ja enesekindlus aitavad antud teadmist ja arusaama rakendada, et teha efektiivseid otsuseid finantskontseptsiooni kogu ulatuses, et parandada finants "tervishoidu" nii indiviidi kui ka ühiskonna tasemel ning võimaldada olla osaks majanduslikust elust. (OECD 2014).

Kõige detailsemalt on finantskirjaoskuse defineerinud David Remund, mille kohaselt on finantskirjaoskus mõõde, mil määral inimene mõistab peamisi finantskontseptsioone ning tal on võime ja enesekindlus juhtida isikliku vara nii lühiaegsete finantsotsuste osas kui ka pikaajalise finantsplaneerimise kaudu olles samal ajal tähelepanelik ka elusündmuste ja muutuva majanduskeskkonna suhtes. (Remund 2010: 284) Detailsus finantskirjaoskuse definitsiooni lahti kirjutamisel on antud magistritöö autori jaoks parim magistritöö teema avamiseks spordivaldkonnas.

Remundi käsitluse järgi on finantskirjaoskusel viis imperatiivset komponenti:

- 1) Teadmised finantsilistest kontseptsioonidest;
- 2) Võime kommunikeerida neid kontseptsioone;
- 3) Võime personaalseid rahaasju juhtida;
- 4) Oskus teha õigeid finantsotsuseid;
- 5) Enesekindlus edasiste finantsvajaduste planeerimisel (investeering).

Kõikidel eelmainitud definitsioonidel on siiski tugev ühisosa, milleks on finantsvaldkonna teadmiste olemasolu. Kui subjekt saab aru ja teab ümbritsevaid erinevaid finantskontseptsioone, siis oskab ta neid ka teistele selgitada/õpetada. Järgmiseks ühisosaks on võime juhtida personaalseid rahaasju nagu näiteks raha teenimine, kulutamine ja hoidmine. Lisaks teadmiste olemasolule ja lihtsamate toimingute sooritamise võimekusele on täiendavaks komponendiks ka oluliselt keerulisemate raha puudutavate teenuste mõistmine ja sellesuunaline teadlik tegutsemine. Näiteks on selleks võimekus tunda ära oportuuniteedi sisuline kvalitatiivsus ja majanduslik atraktiivsus, võrrelda hindu ja suutlikkus otsustada, kas ja missuguses finantssuhtes on majanduslikult otstarbekas võtta vastu vastav laenupakkumine (kodulaen vs üürimine; tarbimislaien vs raha kogumine suuremaks ostuks jne). Mitte kõik käsitlused ei pea investeerimist

ja tuleviku planeerimise oskust finantskirjaoskuse definitsiooni komponendiks. Valdaval osal definitsioonidest on see lisakomponendina siiski leidnud oma koha.

Antud magistritöös juhindub autor eelkõige Remundi käsitlest, mis avab finantskirjaoskuse mõiste kõige täpsemini ja katvamalt ehk viisil, mis annab autori arvates võimaluse avada teemat spordispetsiifilise finantsteenuse vajalikkuse seisukohast.

Kõiki ülaltoodud finantskirjaoskuse mõistete kirjeldatud osade komponente toetab Turu-uuringute AS 2019. aasta juunis läbi viidud üleriigilise Eesti finantskirjaoskuse uuring. Uuringust selgus, et elanike teoreetiline rahatarkus võrreldes eelmise finantskirjaoskuse uuringuga (aastal 2015) suurenenud ei ole: see on jäänud üldiselt samale tasemele ning mõnes osas veidi vähenenud. 9 aasta jooksul (alates esimesest uuringust) on siiski paranenud tulemus investeerimisriski olemuse mõistmisel ja ka intressi arvutamise oskus. Paraku ei kinnitanud uuring, et kõik elanikud rakendaksid oma finantsalaseid teadmisi oma pere majandusliku heaolu ja kindlustunde suurendamisel. Suuremate puudujääkidena võib välja tuua selle, et suur osa elanikest ei planeeri piisavalt rahaasju (eelarvet koostab 43% ning see näitaja suureneb väga aeglaselt). Pikaajalisi plaane tegevaid inimesi ja investeerijaid on vaid 12% elanikkonnast. (Turu-uuringud, 2019)

Finantskirjaoskuse olulisust võib vaadelda kahest erinevast aspektist. Kõigepealt indiviidi tasandil aitab kõrgem finantskirjaoskus kaasa sellele, et inimesed suudavad paremini koostada (pidada) eelarvet, investeerida ja hoida oma laenude taset jätkusuutlikuna (Widdowson & Hailwood 2007:38).

Teiseks võib finantskirjaoskuse olulisust vaadata laiemalt kui üldist kasu majanduse edendamisel. Pikaajaline potentsiaalne majanduskasvu määr on mõjutatud ressursside jaotumisest majanduses, mida finantskirjaoskuse tase võib mõjutada. See tähendab põhiliselt informeeritud finantsotsuseid, mis toetuvad kõrgele finantskirjaoskuse tasemele. Finantskirjaoskuse taseme tõusul on mõju ka finantsüsteemidele. Kõrgem finantskirjaoskuse tase parandab tarbijate investeerimisotsuseid ja teiste finantsteenuste tarbimist (Widdowson & Hailwood 2007:38). Professionaalsete sportlaste rahatarkust järgides kulutatud raha saab anda ühiskonnale suurema kasu.

Finantskirjaoskus on näiteks oskus koostada pere-eelarvet, piisava säästupuhvri olemasolu ootamatuteks olukordadeks, oskus võrrelda finantstooteid ja -teenuseid ning teadmine investeerimise põhitõdedest. (Rahandusministeerium, 2021)

Järjest suurem hulk riike pakuvad finantsharidust juba gümnaasiumi tasemel. Finantskirjaoskuse õpe, et mitte üle koormata õppekava, mahutatakse mõne juba eksisteeriva õppeaine/kursuse hulka.

Näiteks saab kasutada spetsiifiliste probleemide lahendamisel reaalelu finantsprobleeme matemaatika alaste teadmiste õpetamisel. See loob seoseid ning aitab probleemi paremini mõista. Õppetegevus koolis suunab arutlema rahateema üle ka kodudes ehk paneb rahaasjade üle mõtlema ka laste vanemad ja lähemad sugulased (Rahandusministeerium, 2021).

15. aastastel tuleb kokku puutuda mitme erineva finantsteenustega (arveldusarve, deebetkaart jms) ning nendega igapäevaselt ka tegutseda. Suure tõenäosusega, mida vanemaks nad saavad, seda rohkem nad kokku puutuvad erinevate finantsteenustega ning turgudega. Kuna paremad teadmised ja arusaam finantskontseptsioonidest ja nendega seotud riskidest võivad aidata parandada finantsotsuste tegemisel, siis loetakse finantskirjaoskust eluliselt oluliseks oskuseks tänapäeva maailmas (OECD, 2020).

2018.a. OECD poolt läbiviidud PISA test oli kolmas kord hinnata riikide finantskirjaoskuse taset. OECD hinnangul on noortel järjest suurem vajadus rahatarkuse järele, sest nad on üha iseseisvamad oma vanematest ja peavad varem tegema eluliselt olulisi finantsotsuseid (nt pensionisüsteem, mis toetub, peale 2021 aasta reformi, üha enam inimese enda panusele vs riigi panus). Samuti tuleb finantskirjaoskuse olulisus esile seetõttu, et jõukus maailmas jaotub ühe ebahõltselt. Sellega seoses võivad ilma rahatarkuse baastadmisi omandamata ühiskonnagrupid veelgi rohkem maha jääda. (OECD 2020). Haridus, sissetulek ja jõukus on tugevalt korreleeruvad täiskasvanute finantskirjaoskusega (Lusardi, Mitchell, 2014: 33).

Eesti osales OECD PISA finantskirjaoskuse uuringus esimest korda 2012. aastal ja siis olid Eesti õpilased 18 riigi seas kolmandal kohal. PISA 2012 ja 2018. aasta uuringute tulemuste võrdluses on Eesti ainus riik, kus keskmine tulemus on oluliselt tõusnud (529 vs 547 p).

2018.a OECD läbiviidud PISA testi andmetel on Eesti testitud riikidest kõige paremal finantskirjaoskuse tasemel. (13 OECD riigi keskmiseks oli 2018 tehtud testil 505 punkti, Eesti oli 547 punktiga esimene, järgnes Soome) (OECD, 2020).

PISA testi järgi jaotatakse finantskirjaoskus 5 tasemesse vastavalt sellele, kui paljudele küsimustele õpilased vastata oskasid. Esimeselt ja teiselt tasemelt eeldati madala raskusastmega küsimustele õigesti vastamist, kolmandalt ja neljandalt tasemelt keskmise raskusastmega küsimustele õigesti vastamist, viiendalt ja kuudalt tasemel pea kõikidest küsimustest aru saamist ning neile ka õigesti vastamist.

PISA testi tulemustest joonistub välja, et OECD riikides üldiselt oli rahatarkuse tase 2. tasemest kõrgemal 85% testitavatest. Kõrgemal tasemel ehk vähemalt 5. tasemel oli kokku 10% vastanutest

(kusjuures Eestis oli 5. tase 20% testitavatel). Sugude vahelises võrdluses said finantskirjaoskuses napilt parema tulemuse poisid, kuid kui sellele lisati ka matemaatika ja lugemine siis olid poisid juba selgelt üle. (2 punkti finantskirjaoskuses, 10 punkti kokku). (OECD, 2020)

Finantskirjaoskusele Eesti koolide õppeprogrammides erilist tähelepanu ei pöörata, see tähendab, et koolidest kaasa antavad oskused on minimaalselt paremad OECD keskmisest. Samal ajal kui üldises tabelis Eesti järel olev Soome pöörab koolides õpetatavale rahatarkuse oskustele rohkem tähelepanu. Eesti uuringust tuli välja, et venekeelsetes koolides on finantskirjaoskuse tase madalam. Samal ajal olid Eesti õppekeelega koolide õpilaste keskmised tulemused 46 punkti võrra kõrgemad. Venekeelsetes koolides on ka vähem majandus- jm lisaõppeprogramme kui eestikeelsetes koolides. Eestis on ka võrdsusega hästi: finantskirjaoskuse tulemused ei sõltu pere sotsiaalmajanduslikust ega piirkondlikust taustast. Kõige kõrgema tulemuse tegid küll Lääne-Eesti koolide õpilased, ent vahe teiste piirkondadega polnud märkimisväärne (OECD, 2020).

PISA testi andmetel on Eesti õpilased on väga osavad pangateenuste kasutamisel. Üle 50% Eesti noortest omab pangakontot (või sellega võrdväärset kontot) ja maksab deebet või krediitkaardiga (pea 80%). Õpilaste peamine sissetulekuallikas on sugulastelt või sõpradelt kingiks saadud raha (88,5%). Eesti paistab silma kui riik, kus noored saavad taskuraha ilma majapidamistöõde tegemise kohustusega (72,4% vs 47,6% OECD keskmine). Kõige olulisem on fakt, et vanemate mõju finantskirjaoskusele on suur: 94% vastanutest olid saanud finantsteadmised vanematelt (OECD, 2020).

Hoiakute kujunemine rahatarkuse kohta algab juba lapsepõlves, mistõttu on eriti oluline roll lapsevanematel. Näidata eeskuju kulude kontrollimisega ning mittevajalike kulutuste vältimisega. Finantsmaailma olulisuse pidev kasv noorte elus nende üleminekul täiskasvanuikka, on näidanud rahatarkuse hoiakute olulisust. Need võivad viia positiivsete finantskäitumiseni nagu näiteks arvete õigeaegne tasumine, liigse võlgu elamise vältimine või omavahenditest elamiseni (Beutler et al. 2012:19).

OECD PISA testis saavutatud tulemused seavad aluse põhjendatud optimismiks, kuid neid tulemusi tuleb vaadata ka läbi selle prisma, et kui palju nendest teadmistest ka reaalselt kasutakse. Laste ja noorteni jõuab rahatarkus kooli ja kodu koostöös, mis eeldab häid teadmisi valdkonnast nii õpetajatelt kui ka lapsevanematelt, kelle teemakohaste teadmiste täiendamisse tuleb samuti panustada. Finantshariduse edasi andmisega tuleks nii õpetajate kui ka lapsevanemate hinnangul alustada algklassides ja teatud määral juba lasteaias (Rahandusministeerium, 2021).

Täiskasvanud õppija kogemuste põhjal toetab õpitu ülekannet koolituselt saadud teadmiste ja oskuste rakendamisel jätkuv tugisüsteem ja õpitu rakendamist toetavad tegevused ja meetodid (Gertsik 2018). Õpitu edasikandmine reaalsesse praktikasse nõuab rahatarkuse oskuste pidevat kasutamist (nt eelarve koostamist, lühi ja pikaajalist planeerimist).

Rahatarkuse teadmiste omandamine ei tähenda alati oskuste edasikandmist järgnevatele finantsotsustele nii nagu teadlased või riiklike õppeprogrammide loojad seda sooviksid. Teised mõjutajad nagu näiteks impulsiivsus, käitumuslikud eelistused, ebatavalised otsused või välised asjaolud võivad samuti välja näha kui halvad finantsotsused. (Huston 2010: 310)

1.2 Finantskirjaoskus spordis

Professionaalne sportlane on isik, kes tegeleb spordiga kõige kõrgemal sportlikul tasemel, saab spordiga tegelemise eest tasu või toetust ja elatub peamiselt sellest (Kultuuriministeerium 2021). Professionaalsete sportlaste peamine väljakutse finantskirjaoskusega seoses on see, et spordikarjäär võib kesta väga lühikest aega ning lõppeda sportlasest mittesõltuvatel asjaoludel algselt planeeritust või prognoositust oluliselt varem (nt lepingu lõppemine, vigastused jne). Kuigi sportlased võivad teenida suurt sissetulekut, siis seejuures võivad nad omada väga tagasihoidlikku haridustaset ning väheseid finantsalaseid teadmisi ja seetõttu on nad tihti ärinõustajate meelevaldas (Hadley, 2010:1). 78% NFL-i (National Football League, Ameerika jalgpall) ja 60% NBA (National Basketball Association) mängijatest on sunnitud 5 aastat peale professionaalse sportlase karjääri lõpetamist välja kuulutama pankroti või kogevad muul moel finantsilisi raskusi (Torre 2009:2). Ühest küljest saavad tihti vaestest perekondadest pärit sportlased suure raha omanikuks järsku (nn lepingutasu, mida makstakse koos esmase lepingu sõlmimisega). 19-23 aastasena ülikooli liigades (NCAA) mängides sportlastele palka ei maksta ja esimese profiilepingu allkirjastamine võib tuua miljoneid. Näiteks sai Eestist pärit endine juunioride maailmameister kettaheites, Margus Hunt, NFL-i draftis 70. valikuna Cincinnati Bengasi poolt 1,06 miljonit lepingutasu (Spotrac.com).

Professionaalsed sportlased võistlevad spordis väliste finantsiliste auhindade eest nagu näiteks palk, auhinnaraha ja reklaamiraha. Peaaegu iga spordiala korraldab professionaalidele mõeldud turniire, liigasid vms üle kogu maailma. Sinna hulka kuuluvad ka olümpiamängud. Muidugi

võivad sportlased teha sporti sellepärast, et nad naudivad seda, kuid mida kauem nad professionaalselt alaga tegelevad seda lähemale jõuab spordist osavõtt tööle (Woods 2015:71). Spordikarjäär võib olla tulutoov, kuid konkurents olemasolevatele kohtadele on väga tihe ning “töökoha” hoidmine nõuab suurepäraseid oskusi. Väljakutset spordijärgses elus hakkama saada suurendab see, kui enamik inimesi oma 20-ndates ja 30-ndates täiustab oskusi valitud erialal ja vahest õpib ka juurde, kuid sportlased on täielikult fokuseeritud oma spordikarjäärile (Woods 2015:139).

Mõne spordiala puhul toimub sportlik spetsialiseerumine juba varases noorukieas (nt iluvõimlemine, iluuisutamine) ja mõnel juhul hilisemas (nt pikad vastupidavusalad). Spordikarjääri kestvus on siiski üldjuhul lühem traditsioonilise töökarjääri pikkusest. Meresmaa poolt läbiviidud fookusgrupi intervjuude analüüsist selgus, et spordikarjääri lõpetamise keskmine vanus on 30,4 aastat ja keskmiseks spordikarjääri pikkuseks sellisel juhul 12 aastat (Meresmaa, 2016:50). Eesti spordis on tuntuimateks ja ka enim teenivateks sportlasteks olnud näiteks rallisõitjad (Tänak, Martin), jalgpallurid (Poom, Klavan, Oper), korvpallur Martin Mürsepp ja teised. Kontrastiks, 64% Soomet 2012 ja 2016 aasta Olümpiamängudel esindanud sportlastest elab allpool Soomes kehtivat vaesuspiiri, mis on ca 1200€ kuus (YLE 2016). Eestis pole uuringut olümpiasportlaste finantsilise olukorra kohta autorile teadaolevalt avaldatud.

Lähemalt avades ja seostades selle spordi vaatenurga kontseptsiooniga:

1. Teadmised finantsilistest kontseptsioonidest

Paremad teadmised ja arusaamine finantsilistest kontseptsioonidest ja riskidest võivad aidata finantsotsuste tegemisel nii täiskasvanute kui ka noorte seas siis finantskirjaoskus on rahvusvaheliselt tunnustatud kui eluliselt vajalik oskus (OECD 2020). See laieneb ka spordivaldkonnale, milles peamiselt ollakse tegevad elukaare esimeses pooles (15-40 aastaselt). Gale ja Levine on leidnud oma uurimuses, et finantskirjaoskuse teadmiste parandamine ei aita mitte ainult otseselt neid, kellele seda õpetatakse, vaid ka nende perekonna liikmeid ja ühiskonnale üldiselt vähenenud finantsilise haavatavuse tõttu (Gale, Levine 2011:19).

2. Võime kommunikeerida neid kontseptsioone

Finantskontseptsioonidest arusaamine ilmtingimata ei muuda finantskäitumist (Moolman 2019: 66). Finantsotsuste juhtimine on kompleksne käitumiste ja otsuste kogum, mille tähtsus võib

varieeruda olenevalt indiviidi või tema pere vajadustest, eelistustest ja oskustest (Prochaska, Norcross & DiClemente 1994). Finantsiliste teadmiste kasv üksinda ei tähenda seda, et need oskused viiakse finantsotsuseid tehes ellu (Shockey, Seiling 2004:41).

3. Võime personaalseid rahaasju juhtida.

Audentese Spordigümnaasiumisse saab astuda alates 9-ndast klassist, mis tähendab, et iseseisva eluga puututakse kokku umbes 15 aastaselt. Kooli ühiselamus elu alustades tuleb hakkama saada kõigega, kaasa arvatud rahatarkusesse puutuvate teemadega. Näiteks võib tuua järgmised tegevused: kuidas taskuraha teenida ja millele seda kulutada; igakuine isiklik eelarve, et suuta ka kuu lõpus liinibussiga koju sõita/maksta mobiilteenuste arvet; teada ja arvestada võimalike toetustega õpilastele (omavalitsuse, kooli, spordialaliidu tasandil).

Louw laiendab eelnevalt mainitud finantskirjaoskuse definitsioonides esinevat infot selle võrra, et hea finantskirjaoskusega on selline indiviid, kes võtab vastutuse ja kontrolli oma rahaasjade üle. Tehes seda positiivse suhtumisega enda finantsidesse, nende õppimisse ja omades võimet teha vahet heal ja halval finantsilisel otsusel. (Louw 2013: 440)

Valdav osa parematest noortest sportlastest, keda on ühest või teisest allikast varasemalt toetatud, langevad juunioride vanuseklassi jõudes välise finantseerimise fookusest välja. See on keeruline iga, kus tuleb teha valikuid hariduse ja elukutse omandamise osas. Sportlaste arv kahaneb järsult, andekate säilitamine ja motiveerimine tekitab suuri probleeme. (Spordikongress 2010) Paljudel rahvusvahelist konkurentsivõimet omavatel Eesti sportlastel on võimalus omandada haridus ja teha sporti näiteks mõnes USA ülikoolis õppimise kõrvalt. USA-sse ülikooli õppima minnes tuleb tasuda kõrget õppemaksu. Head sportlikud saavutused aitavad õppemaksu vähendada või viia selle miinimumini. Sellisel juhul sõlmitakse õpilasega 4 aastane leping, mis sätestab täpselt õpilase akadeemilised ja sportlikud kohustused. Nendest tingimustest arusaamine on aluseks, et edukalt USA ülikoolis õppimise ja sportimisega toime tulla.

4. Oskus teha õigeid finantsotsuseid

Professionaalsed sportlased vajavad erinevatel karjääri-etappidel erinevat ja mitmekülgselt finantskirjaoskuse taset, kuid lai ja üldine teadmiste raamistik võib anda väärtusliku põhja tulevast spordikarjääri puudutavate finantsotsuste tegemisel (Moolman 2019:31).

Endise profisportlasena peab autor isiklikest ja teiste kogemustest lähtuvalt oluliseks finantsotsuste tegemisel järgmisi printsiipe:

1. Lepingud erinevate spordiorganisatsioonidega (stipendiumid USA ülikoolide juures).

2. Sponsorite leidmine/valimine jne.
3. Vajalikud kindlustused, samuti kulud reisimiseks erinevatesse riikidesse või varustuse jaoks (nt võistlusratas, teibad, odad, kettad jne).
4. Laenud õppimiseks või spordis edasi jõudmiseks (nt varustuse ostmiseks).
5. Enese arengusse investeerimine kas hariduse, parema treeningkeskkonna (parem kliima või konkurentsivõimelisem treeninggrupp) leidmise näol.
6. Endale vajaliku tiimi kokkupanemine ning nende palkamine (sportlase jaoks parim treener, füsioterapeut, arst jne).

Loetelu ei ole lõplik, kuid need on praktikas kõige sagedamini esile kerkinud teemad, millega professionaalsed sportlased kokku puutuvad.

5. Enesekindlus edasiste finantsvajaduste planeerimisel (investeerimine).

Investeerimine ja tulevikku arvestav planeerimine on oluline sportlastel just seetõttu, et nende karjääri kestvus on lühike. Väga vähesed sportlased jõuavad oma raha planeerimisel investeerimise faasi. Säästmine ja investeerimine pikaajalise tuleviku vaatega on keerukas ja järjepidev protsess.

Paljud professionaalsed sportlased saavad alles oma spordikarjääri viimases faasis aru, et nad peaksid alustama investeerimisega. Püüdes sellel hetkel kiiresti tegutseda ja võttes suuri ärisiske, et kiiresti raha teenida, kaotavad tihti peaaegu kõik mis neil on. (Moolman 2019: 205)

Magistritöö teema ja probleemi lahendamise valikuks olulise tõuke andnud Intersect Capital-i juhi Joe Mcleani põhimõtted, mis seostuvad suuresti üldise finantskirjaoskuse põhimõtetega. Ettevõtte eesmärk on aidata sportlastel jõuda rikka (on hetkel raha, autori märkus) inimese staatusest jõuka (omab raha ka tulevikus, autori märkus) inimese staatusesse. Intersect Capital-i teenuse teeb eriliseks see, et sportlaste vara haldamisel kasutab firma jäika joont. Sportlane peab säästma oma sissetulekust vähemalt 60%. Edasi aidatakse sportlast, mitte ainult oma igapäevakulutuste majandamisel (kodulaen, autoliising jne) vaid ka raha paigutamisel. Mclean peab oluliseks pikaajalise finantsstrateegia koostamist kõigile oma klientidele järgides järgmisi põhimõtteid (Joe Mclean nimetab neid “korvideks”):

1. Esimene “korp”. Igapäevakulud ja nende seos hetke töölepingutega (mängijalepingu jne). Laenud/liisingud peavad olema tasutud lepingu lõppedes ja igapäevakulude teenindamine peale sissetuleku langust on lihtsasti teostatav.

2. Teine “korv”. Kui igapäevakulutused ja nende katmine on teostatud, siis järgmisena pühendatakse oma energia ja investeeringud nn “kasvamise korvile”. See sisaldab endast väga konservatiivset sissetulekut tekitavatest instrumentidest koosnevat portfelli, mille väärtus seisneb liitintressi maagilisest võimest kasvatada raha. Sellesse “korvi” pannakse raha pidevalt juurde.
3. Viimase korvina on kasutusel kuni 10% kogu rahast sisaldav “unistuste ettevõtja korv”. Selle korvi piires on sportlasel võimalik ise määrata oma soovid ja unistused, mis suunas ta soovib liikuda. Mõni soovib investeerida elustiili (suvekodu vms) või ettevõtlusesse, mis on suurema riskiga.

Kolmas “korv” on see, mida sportlased tahavad alati esimesena täita ja mis võib tekitada väga kiiresti probleeme oma varade haldamisel. (Bleier 2019:1-3)

Nende põhimõtte rakendamine aitab professionaalsetel sportlastel oskuslikult planeerida mitte ainult oma vara säilitamist vaid ka pidevat kasvatamist. Sellel põhjusel Mclean käsitleb neid teemasid nii enne kliendisuhete loomist kui ka kliendisuhete ajal. Seejuures eesmärgiks on kliendile pidev finantskirjaoskuse teadmiste suurendamine ja kinnistamine.

2. Uuringu metoodika ja valim

2.1 Metoodika

Antud alapeatükk annab ülevaate uuringu metoodikast ja valimist, käsitledes endas uuringu etappe, läbiviimist ja metoodikat.

Magistritöös on autoril kaks peamist eesmärki: 1) tuvastada ja analüüsida tulevaste Eesti tipp sportlaste rahatarkuse taset ning kaaluda, kuidas ja milliseid rahatarkuse teemasid, võiks täiendavalt omandada; 2) selgitada välja professionaalsete sportlaste vajadus kogu spordikarjääri kestva spordispetsiifilise ja personaalse finantsnõustamise teenuse järele.

Autorile teadaolevalt ei ole Eestis varem teostatud finantskirjaoskusega seotud uuringud ei õppur sportlaste (põhikooli 9. klass/keskkool), aktiivsete sportlaste ega ka sportlaste karjääri lõpetanud sportlaste seas. Varasemad uuringud on Eestis keskendunud üldise rahatarkuse tasemele ja rahatarkusega seotud probleemide põhjuste avamisele. Spordiga seotult on uuritud Tarmo Meresmaa poolt Eesti tipp sportlaste (professionaalsete sportlaste) karjääri toetamist pärast tipp sportlaste lõpetamist. Käesoleva magistritöö valimiks on Audentese Spordigümnaasiumis õppivad 15-19 aastased noored, kui tõenäoliselt professionaalseteks sportlasteks saavad ja juba väljakujunenud spordis karjääri teinud või tegevad tipp sportlasted.

Magistritöö uurimisstrateegiaks on juhtumiuuring. Juhtumiuuringus (*case study*) uuritakse ilmingut tema loomulikus keskkonnas ning eriti sobib selle kasutamine siis, kui piirid ilmingu ja tema konteksti vahel pole selged (Laherand 2008: 74). Spordivaldkonna eripära moodustab antud kontekstis juhtumi, sest sportlaste seosed finantskirjaoskusega ei ole selgepiirilised.

Juhtumiuuringut kasutatakse arendamiseks teadmisi konkreetse isiku, grupi, organisatsiooni, sotsiaalse- või poliitilise fenomeni kohta. Seda uuringutüüpi kasutatakse tavapärastelt psühholoogiliste, sotsioloogiliste, poliitiliste, sotsiaaltöö, äritegevuse ja ühiskondlike planeeringute uurimiseks. Juhtumiuuringu vorm tekkis vajadusest aru saada keerulistest sotsiaalsetest fenomenidest, mida teiste meetoditega, kas polnud võimalik või oli ebaefektiivne uurida. (Yin, 2003: 1-3)

Sportlastele suunatud uuring spetsiifilise finantsteenuse vajaduse väljaselgitamiseks võib pidada juhtumiuuringut autori jaoks subjektiivseks käsitlemiseks. Käsitledes sportlaste finantskirjaoskust

kui ühte kindlat juhtumit, on juhtumiuuring võimalikest võimalustest sobivaim selle iseärasusi uurida (Simons, 2009:1-3: 162).

Magistritöös on autor kasutanud kahte erinevat uurimismeetodit. Tulevaste professionaalsete sportlaste seas viidi läbi kvantitatiivse uurimismeetodina küsitlus ning praeguste ja endiste professionaalsete sportlastega viidi läbi kvalitatiivse uurimismeetodina semi-struktureeritud intervjuud.

Põhjuse selleks andis spordivaldkonna eripära, kus tippspordi suunitlusega sporditeed alustavatest sportlastest jõuab sihile väga väike hulk.

Tallinna Ülikooli Terviseteaduste ja Spordi Instituudi direktor Kristjan Port ütleb, et see pole sugugi iseenesestmõistetav, et noorest medalivõitjast saab ka täiskasvanute klassis tegija. Üldlevinud teadmise kohaselt enam kui kaks kolmandikku noorena silma paistnud sportlastest ei vali täiskasvuks saades tippportlase karjääri. “Laias laastus võib öelda, et umbes viiendik edukatest noorsportlastest jõuab täiskasvanute eliitklassi tasemel sportlaseks. Enamik jäävad paraku rajale maha,” märgib Port. (Ranne, 2012).

Tulevaste tippportlaste finantskirjaoskusesse suhtumise ning finantskirjaoskuse taseme väljaselgitamiseks kasutas autor kvantitatiivse uurimismeetodina anonüümse küsitluse läbiviimist Audentese Spordigümnaasiumi 156 õppursportlaste seas. Õppursportlasi on arvuliselt palju ning küsimustiku abiga sai koondada võimalikult palju tagasisidet läbi statistilise analüüsi. Küsimustikus oli ka kvalitatiivsele uurimismeetodile viitavad võimalused sisestada vabavastused. Praeguste ja endiste tippportlaste finantskirjaoskuse taseme ning käitumise osas viis autor läbi semi-struktureeritud intervjuud. Poolstruktureeritud ekspertintervjuude kasutamine on kvalitatiivses uuringus laialt kasutatav meetod, mis annab Flicki (2009:150) sõnul sageli rohkem andmeid intervjueritavate vaadete kohta, kui näiteks küsimustikud või standardiseeritud intervjuud.

Flick (2009: 167) toob ekspertintervjuude eesmärgina välja nii konteksti loomist teemast kui protsessiteadmusest (kuidas saada isemajandavaks professionaalseks sportlaseks). Kuna tegemist on Eestis suhteliselt vähe uuritud valdkonnaga, siis intervjuu võimaldab saada põhjalikumat teavet valdkonnast.

Eksperti staatust on defineerinud näiteks Bogner & Menzi (2002, Flick 2009: 166 kaudu) viisil, kus ekspertidel on oma teatud valdkonnast nii interpreteeriv teadmus kui ka teadmus tehnilisest

protsessist- seega on ekspertidel lisaks süstematiseeritud infole ka suures osas praktilist teavet. Toetudes sellele loeb autor aktiivseid ja spordist taandunud professionaalseid sportlasi ekspertideks omas valdkonnas.

Praeguste ja endiste tippportlaste finantskirjaoskuse taseme ning käitumise osas viis autor läbi semi-struktureeritud intervjuud. Poolstruktureeritud ekspertintervjuude kasutamine on kvalitatiivses uuringus laialt kasutatav meetod, mis annab näiteks Flicki (2009:150) sõnul sageli rohkem andmeid intervjuueeritavate vaadete kohta, kui näiteks küsimustikud või standardiseeritud intervjuud.

Uurimistöö eesmärgiks on saada vastus praktilisele küsimusele, kas antud spordispetsiifilist finantsteenust on vaja ning see eeldab praktilist teavet. Ekspertintervjuude kaudu on selle avamine kõige efektiivsem. Meusner ja Nagel (2009: 31) toovad esile, et ekspertintervjuude puhul ei sobi kasutada rangelt reglementeeritud küsimustikke. Sellisel juhul on kõige paremaks info kogumise viisiks avatud tüüpi semi-struktureeritud intervjuud.

Magistritöö empiirilise osana viis autor läbi küsitluse Audentese Spordigümnaasiumi õpilaste seas ning 7 semistruktureeritud intervjuud aktiivsete või spordikarjääri lõpetanud professionaalsete sportlastega.

2.1.1 Küsitlus Audentese Spordigümnaasiumi õpilaste seas

Audentese Spordigümnaasium on 1967. aastal loodud TSIKi (Tallinna Spordi Internaat Kool) ja 1990. aastal ESG-ks ümbernimetatud kooli (Eesti Spordigümnaasium) järglane. Audentese Spordigümnaasium asutati 2000.a. kui Haridusministeeriumiga sõlmiti 20 aastaks leping endise Eesti spordigümnaasiumi hoone rentimiseks (Audentes.ee). 2020. aasta sügisel sõlmitud uus leping Audentese Spordigümnaasiumi ja Haridus- ja teadusministeeriumi vahel sätestab peamised tingimused sealsetele õppursportlastele: “õppursportlastele teenuste osutamise eelduseks on õppursportlase kuulumine oma vanuseklassi rahvuskoondisesse või selle liikmekandidaadiks olemine.” 2020/2021.a. õppeaastal on põhialadena õppursportlased järgmistelt spordialadelt: kergejõustik; korvpall; käsipall; võrkpall; maadlus; judo; laskmine; tennis; ujumine; jalgrattasport; murdmaasuusatamine; kahevõistlus; suusahüpped; laskesuusatamine ja lisanduvad muud spordialad kokkuleppel. (Haridus ja teadusministeerium)

Audentese Spordigümnaasiumi või sellele eelnenud koolidest (TSIK ja ESG) vilistlastest on Eestit esindanud olümpiamängudel paljud sportlased. Kõige tuntumad (Erki Nool, Peeter Olesk, Epp Mäe, Rein Taaramäe, Tanel Kangert, Maicel Uibo, jne). Samuti on õppinud paljud pallimängude Eesti koondist esindanud ja välisklubides mänginud sportlased (Jaak Salumets, Tiit Sokk, Jaanus Levkoi, Gregor Arbet, Robert Täht, Viive-Kai Rebane, Rauno Nurger jne).

Audentese Spordigümnaasium tagab õppursportlastele riiklikule õppekavale vastava hariduse omandamise võimaluse koos tipptasemel sporditegemise võimalustega. Seejuures Eesti tipptasemel treenerid (treeneritelt on nõutav vähemalt EKR-5 taseme kvalifikatsioon), tasuta treeningtingimused (ujula, jõusaal, spordihall, pallimängusaalid jne) tasuta söögi, tasuta majutuse õpilaskodus ning vajadusel ka meditsiinilise (füsioteraapia) teenindamise. See kõik kokku annab võimaluse noorsportlasele tegeleda enese sportliku arendamisega süvendatult. Audentese Spordigümnaasiumi sisseastumiskatsetel hinnatakse peale koondisesse kuulumise veel: üldiseks nõudeks õppursportlastele on vähemalt rahuldav edasijõudmine kõigis kohustuslikes ja valikainetes ning gümnaasiumiõpilastele kohane käitumine gümnaasiumis, treeningutel ja väljaspool nii kooli ajal kui ka vaheaegadel. Gümnaasiumiteenuse osutamise aluseks on õppursportlase sooritatud sisseastumistest põhiainetes (inglise keel, matemaatika ja essee eesti keeles) (Haridus- ja teadusministeerium).

Kõik Eestit esindavad olümpiasportlased või suurtes pallimänguliigades elatist teenivad pallurid ei omandanud haridust Audentese Spordigümnaasiumis. Tuntuimateks Eesti Spordigümnaasiumis mitteõppinud näideteks on Gred Kanter ja Ragnar Klavan.

Audentese Spordigümnaasiumi õppursportlaste seast on tulemas kõige tõenäolisemalt need sportlased, kes jätkavad spordikarjääri ka peale keskkooli lõppu. Kas siis ülikoolis õppimise kõrvalt või juba professionaalsel tasemel. Selguse mõttes on vajalik mainida, et ka antud töö autor lõpetas ESG 1997. aastal.

Arvestades seda, et Eesti Vabariigis ei ole ühtegi teist sportlaste kasvatamisele ja teenindamisele keskendunud üldhariduskooli, on Audentese Spordigümnaasiumi õpilased kõige suurema tõenäosusega järgmised Eestit esindavad professionaalsed sportlased. Küsitlus Audentese Spordigümnaasiumi õppursportlaste seas on autori arvates valideeritud tulevaste (tipp)sportlaste valimina.

Küsimustik koostati Google Forms keskkonnas interaktiivseks täitmiseks Audentese Spordigümnaasiumi õpilaste poolt (Lisa 1).

Küsimustiku täitmine oli anonüümne. Küsimustiku täitmise soovitus koos autori poolse e-kirjaga saatis õpilastele Audentese Spordigümnaasiumi direktor Priit Ilver. Lisaks palus autor otse suhtluses erinevate spordialade treeninggruppidele küsimustikule tähelepanu pöörata (nt ujujad, korvpallurid). Küsimustik tehti aktiivseks 08.02.2021.a. Õpilastele saadeti direktori poolt üks meeldetuletuskiri 15.02.2021.a. Küsitlus deaktiveeriti Google Forms keskkonnas 24.02.2021.a., kuna uusi täitjaid polnud tulnud viimase 3 päeva jooksul. Küsimus “Sport nõuab maksimaalset pühendumist detailidele. Selleks, et ma seda teha saaksin jääb mul hetkel eelarves puudu” lisati küsimustikku Audentese Spordigümnaasiumi direktori palvel. Ajendatuna soovist teada saada, kui paljud õppursportlased väärtustavad hetkel kooli pakutavaid võimalusi spordis arenemiseks.

Valimi suuruseks oli Audentese Spordigümnaasiumi 156 õpilast, küsimustikule vastas 90 õpilast st 57,7% kogu õpilaskonnast. 49 vastajat olid meessoost, 40 naissoost ja 1 vastaja ei soovinud oma sugu avaldada. Vastajate vanus oli vahemikus 15-19 eluaastat.

Rahatarkuse küsimuste õigete ja valede vastuste hindamisel kasutas autor järgmisi põhimõtteid. Rahatarkuse kõrget taset näitasid õppursportlased juhul kui vastasid seitsmest küsimusest vähemalt kuuele õigesti. Rahatarkuse kehva taset näitasid õppursportlased juhul kui vastasid õigesti vaid kolmele esitatud küsimusest.

Audentese Spordikooli õpilastest koosnevat valimit kirjeldab Tabel 1

Tabel 1. Audentese Spordikooli valimi suurus ja osalusaktiivsus.

	Õpib	Vastas	% võimalikust
9.klass	20	13	65%
10.klass	56	34	60,7%
11.klass	40	23	57,5%
12.klass	40	20	50%
KOKKU	156	90	57,7%

Allikas: Audentese Spordigümnaasium, autori koostatud.

Küsimustiku küsimused koosnesid: (Terviklik küsimustik Lisa 1).

1-2 Ankeetküsimused (õppeklass ja sugu)

3-4 Rahatarkusega kokkupuuted

5-8 Sissetulekud, eelarve koostamine ja säästmine

9-10 Sporditegemiseks vajalike vahendite ja võimaluste olemasolu Audentese spordigümnaasiumis

11 Spordiga jätkamine peale keskkooli lõppu

12-19 Lihtsamad rahatarkusega seotud küsimused (Inflatsioon, riski ja tootluse suhe, intress, krediidikulukuse määr, kindlustus, palga ja stipendiumi vahe, liitintress).

Kogutud andmeid analüüsib ja vormindab autor Google Sheets vormingus ning MS Exceli abil.

Püsitatud uurimisküsimustele vastuste leidmiseks autor kasutab peamiselt statistilist analüüsi.

Küsimustele nr 3,5,7,8,9 sai lisada ka vabalt valitud vastuse, kuid nende andmete väikse olulisuse ja vähese tõlgendamisvõimaluse tõttu ei saa neid lugeda kvalitatiivse analüüsi osaks.

2.1.2 Semi-struktureeritud intervjuu valim

Magistritöös püstitatud uurimisküsimustele vastuste saamiseks viis töö autor läbi 7 poolstruktureeritud ekspertintervjuud.

Semi- struktureeritud intervjuu küsimustik koostati selliselt, et tekiks arusaam intervjuueeritavate suhtest rahaga, säästmise ja investeerimisega. Intervjuude küsimustik koostati magistritöö autori poolt. Autorile teadaolevalt ei ole Eestis varem sportlaste seas finantskirjaoskust puudutavaid uuringuid läbi viidud, seega polnud eelnevaid intervjuu küsimustikke millega arvestada.

Intervjuu küsimustiku ülesandeks oli põhjalikumalt uurida, kuidas intervjuueeritavad on käitunud siiani ja millistest teenustest on nad abi saanud ja millest puudust tundnud (kui üldse).

Semi- struktureeritud intervjuu küsimused (lisa 2) saadeti intervjuueeritavale ette e-mailile.

Intervjuu kava jagati 4 blokki.

1. Ankeetküsimused (küsimused, mis puudutasid intervjuueeritava haridust, spordikarjääri jne)
2. Küsimused, mis puudutasid rahatarkuse info kättesaadavust ja hoiakuid rahatarkuse osas (nt finantsvabadus).
3. Küsimused, mis puudutasid juba tehtud ja tehtavaid otsuseid rahatarkuse valdkonnast (säästmine, investeerimine jne).
4. Küsimused täisfinantsteenuse kohta (vajalikkus, hetkel kulutatav aeg ja ressurss).

Kokku võeti intervjuu sooviga ühendust 10 endise või praeguse sportlasega. Laherand (2008: 67) käsitluse kohaselt on valimi suurus sobiv siis, kui selle abil saab anda adekvaatse vastuse uurimisküsimusele.

Intervjuu viidi läbi 7 intervjuueeritavaga, kellest 2 olid naissoost ja 5 meessoost. Intervjuu osas võeti ühendust, kuid ei õnnestunud teha 3 sportlasega. Põhjused olid järgmised:

- a) Valdkond on liiga privaatne;
- b) antud teema paraku ei puuduta ega kõneta üldse;
- c) ei vastatud ühelegi emailile, kuigi lubadus intervjuu andmiseks oli eelnevalt antud suusõnaliselt.

Autor hindas ka saabunud eitavaid vastuseid ja tänas nende eest.

Eelnevalt valimit koostades püüdis autor tagada selle, et oleks:

1. 50% naissoost vastajaid, et oleks sugude vaheline võrdsus;
2. 50% pallimängijaid, et oleks võistkonnaala esindajaid;
3. 50% individuaalsportlaseid, et oleks individuaalsete spordialade harrastajaid.

Seoses sellega, et 3 sportlast keeldusid intervjuudest, ei kujunenud lõplik valim nii mitmekülgseks kui loodeti. Kokku on valimis 2 naissoost vastajat ning 5 meessoost vastajat, neist 3 on karjääri lõpetanud ning 4 on jätkuvalt aktiivsed oma karjääris. 3 vastajat on/olid pallimängijad ja 4 on/olid individuaalsportlased. 3 vastajat on hetkel EOK poolt toetatavad sportlased ja 4 ei ole. Valimis esindatud sportlased on kõik väljakujunenud isiksused ja vanemad kui 25. Sportliku taseme poolest on tegemist omal spordialal maailmas tipus olevate või olnud sportlastega.

Tabel 2. Sportlaste lõplik valim

	I-1	I-2	I-3	I-4	I-5	I-6	I-7
Sugu	M	N	M	M	M	M	N
Vanus	35-45	25-35	25-35	45-55	25-35	25-35	45-55
Karjääri seis	Lõp	Akt	Akt	Lõp	Akt	Akt	Lõp
Haridus	Bak	Bak	Kesk	Kesk	Kesk	Kesk	Mag
Toetatav	Ei	Jah	Ei	Ei	Jah	Jah	Ei
Sponsoreeritav	Ei	Jah	Ei	Ei	Ei	Jah	Ei

Allikas: autori koostatud.

Lõp* Karjääri lõpetanud
 Akt* Aktiivne sportlane
 Bak* Bakalaureuse kraad
 Kesk* Keskhariidus
 Mag* Magistri kraad

Intervjuud viidi läbi veebikoosolekute platvormi Zoom vahendusel vahemikus 07.02.2021.a. kuni 07.03.2021.a. Intervjuud lindistati ning hiljem transkribeeriti. Seoses sellega, et teema on privaatne ning ajakirjandusel võib olla kõrgendatud huvi töö jaoks intervjuu andnud isikute vastu, on kõik antud magistritöö andmed sisse kantud anonüümsetena, pannes kirja vaid nende soo, vanuse ning spordikarjääri hetkeseisu.

Enamus intervjuude pikkuseks kujunes 35-55 minutit, kuna tegemist oli semi-struktureeritud intervjuudega, kus kõigi küsimused ei ole täpselt samas järjekorras esitatud ning intervjuude pikkus sõltus ka ekspertide vastuste pikkustest.

Intervjuude läbiviimisel jälgiti semistruktureeritud intervjuu plaani, iga intervjuu puhul erinevalt. Autor lubas intervjuueeritavatel rääkida selles järjekorras, kuidas teemad üles kerkisid (va ankeetküsimused, mida esitati intervjuu alguses). Kindlast intervjuu kavast hoidis autor kinni vaid esimese intervjuu korral. Et võita intervjuueeritavate usaldust enne intervjuudega alustamist avas autor nii teema aktuaalsuse kui ka enda kogemused rahatarkusega, jagades sama informatsiooni,

mida ta intervjuu käigus küsima hakkas. Lisaks andis intervjuueeritavatel võimaluse olla avatud ka teadmine, et kogu intervjuu on anonüümne ning nende poolt tehtud rahatarkust puudutavaid otsuseid (nii positiivseid kui negatiivseid) ei edastata kolmandatele osapooltele.

2.2 Audentese spordigümnaasiumi õpilaste küsitluse vastuste analüüs

2.2.1 Üldised demograafilised ja finantskirjaoskusega seonduvad küsimused

Audentese Spordigümnaasiumis õpib kokku 156 õpilast. Küsimustikule vastas 90 õpilast st 57,7% kogu õpilaskonnast. Järgnev tabel 3 toob välja küsimustiku vastused küsimustele 1-3.

Tabel 3. Küsitletud õpilaste sooline jaotumine ja PISA testil osalemine

9. klass	10. klass	11. klass	12. klass
1 ei taha sugu öelda	0 ei taha sugu öelda	0 ei taha sugu öelda	0 ei taha sugu öelda
7 meessoost	19 meessoost	11 meessoost	12 meessoost
5 naissoost	15 naissoost	12 naissoost	8 naissoost
0 PISA testi teinud	1 PISA testi teinud	6 PISA testi teinud	1 PISA testi teinud
KOKKU 12	KOKKU 30	KOKKU 22	KOKKU 18
90 Vastajat kokku			

Allikas: autori koostatud, tuginedes küsitluste vastustele.

Kõige rohkem kogus küsitlus vastajaid 10. klassist, sest neid on ka arvuliselt kõige rohkem õppimas. (56 õpib kokku 34 vastas küsimustikule). Vaid üks 9. klassi õpilane ei soostunud oma sugu avaldama, ülejäänud soovisid ennast sooliselt identifitseerida. 49 vastanutest olid meessoost ja 40 naissoost. PISA test, millega mõõdetakse OECD riikides rahatarkust keskkooli õpilaste seas viidi Eestis viimati läbi 2018.a. aastal ja tulemused avaldati 2020.a. Küsitluse peale kokku võttis PISA testist osa 8 õppursportlast. Olenemata sellest, et rahatarkuse küsimustega oldi varasemalt kokku puutunud, ei vastanud ükski neist õppursportlastest õigesti kõikidele sama küsitluse rahatarkuse küsimustele.

Finantskirjaoskusega kokkupuute küsimusel võis valida mitu varianti. Tabel 4. annab ülevaate kõikidest vastustest.

Tabel 4. Finantskirjaoskust kirjeldavate küsimuste kokkuvõte

Kus oled puutunud kokku rahatarkuse teemaga viimase aasta jooksul?	Vastuseid
Vanematega rääkides	54
Sotsiaalmeedia kaudu (Facebook, Instagram, Snapchat vms),	50
Sõbrad või klassikaaslased	40
Tavameedia (ajalehed, televisioon, raadio)	30
Koolitunnis mõne õppeaine raames	21
Finantsalased blogid	13
Ei ole kokku puutunud	10
Vabatahtlikult osaletud loengus Rahatarkuse kohta	9
Loen ise	2
Loen raamatuid raha, selle haldamise, säilitamise ja tegemisest	1
Taskuhääling	1

Allikas: autori koostatud tuginedes küsitluse vastustele.

Rahatarkusega ollakse kokku puutunud 90% juhtudel (vastanutest 10% ütles, et nad pole üldse kokku puutunud). Kõige rohkem on rahatarkuse teemaga kokku puutunud vanematega rääkides, ca 60% vastajatest. Ülejäänud peamisteks infoallikateks on sotsiaalmeedia, omavaheline suhtlus, tavameedia ning koolitund. Väga vähesel hulgal ollakse selles vanuses teema kohta juurde uurinud.

Sissetulekuallikaid puudutas küsitluses üks küsimus. Tabel 5 kirjeldab, kust on pärit Audentese Spordigümnaasiumi õppursportlaste peamised sissetulekuallikad.

Tabel 5. Audentese Spordigümnaasiumi õpilaste sissetulekuallikate päritolu

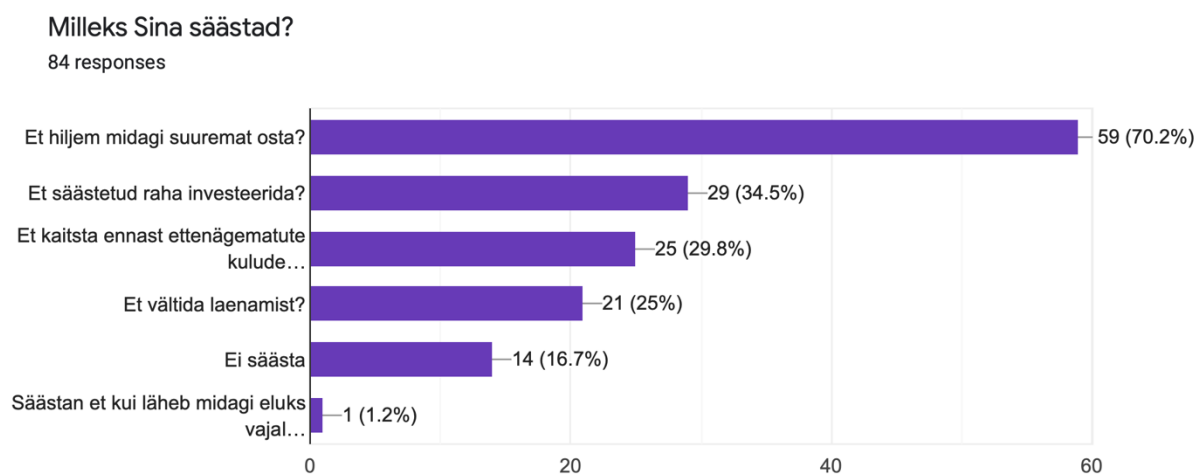
Sissetuleku allikas	Valik:
Taskuraha	84
Palk	12
Stipendium alaliidult	6
Stipendium klubist	5
Teenin ise	3
Sponsoritelt	2
Stipendium vanemate töölt	2
Suvel ka töölt	2
Lapsetoetus	2
Valla toetus	1
Side hustle	1
Vanematelt	1
Oma ärid	1

Allikas: autori koostatud tuginedes küsitluse vastustele.

Õppursportlase peamine sissetulekuallikas on vanemate poolne taskuraha. Muude allikate rohkus näitab nii leidlikust (väljend *side hustle*) kui ka valiku võimalusi. Selleks, et teenida stipendium alaliidust või klubist, peab õppursportlase tase olema Eesti spordis juba märkimisväärne. Lisamärkusena toob autor välja, et lisaks õppimisele ja igapäevasele pühendunud spordiga tegelemisele on väga raske tööd teha või raha mujalt juurde teenida.

Diagramm 1 näitab Audentese Spordigümnaasiumi õppursportlaste poolt säästude kogumist ning kogumise põhjuseid.

Diagramm 1. Säästude kogumine ja nende sihtotstarve

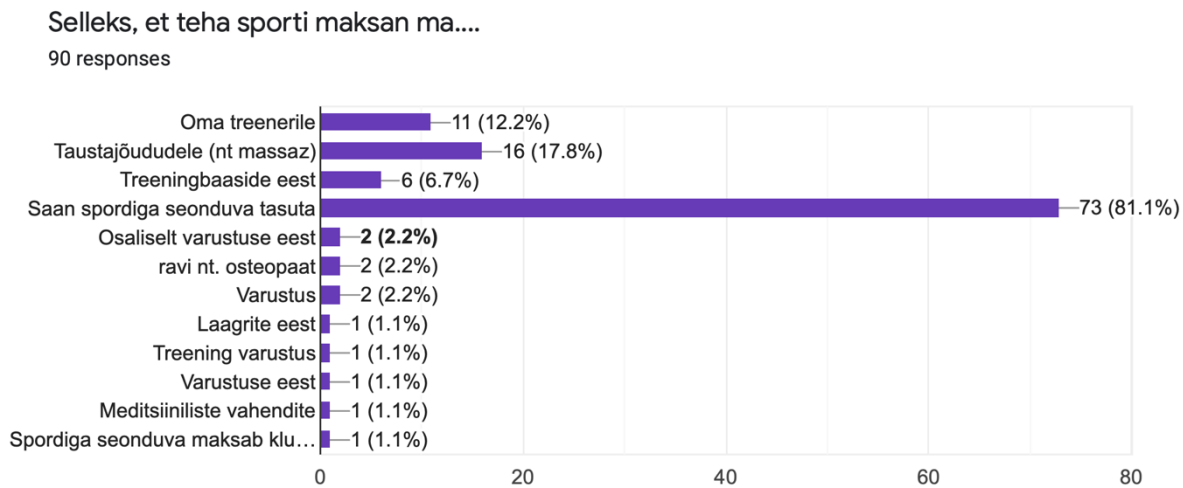
Allikas: autori koostatud tuginedes küsitluse vastustele.

6-8. Küsimuse vastused on koondatud ühte. Autori jaoks rahatarkuse definitsioonist isegi kõige olulisem osa: eelarve ja säästmine. Igakuist eelarvet koostab vaid 8,9% vastanutest ehk 8 õppursportlast. Antud küsitluse põhjal on selges ülekaalus meessoost õppursportlased (6) vs naissoost õppursportlased. Eelarve koostamine on oluline oskus iseseisvat elu Audentese Spordigümnaasiumis alustavalt õppursportlasele, kuna nende ressursid on piiratud. Eelarve koostamist ja selle vajalikust õpitakse juba põhikoolis ning see on kirja pandud ka põhikooli ainekavadesse (opekava.ee). Saar Polli 2015 aasta Finantskirjaoskuse uuringu käigus selgus, et 18-19 aastaste seas koostab eelarvet 17% küsitlustele vastajatest (Saar Polli, 2015 Finantskirjaoskuse...). 2018 aasta PISA testi andmete kohaselt puutub eelarvestamisega vähemalt

korra nädalas kokku 41,4% Eesti noortest (PISA 2020). Eelarve koostamise ning selle vahel kas on vaja raha juurde on antud küsitluse vastuste põhjal olemas seos. Nendest õpilastest, kes eelarvet koostavad (kokku 8) 7 olid hetkel rahul Spordigümnaasiumi pakutavaga. Eelarvet koostavad enamuses meessoost õppurid (6 meessoost, 2 naissoost).

Diagrammil 2 on kujutatud Audentese Spordigümnaasiumi õppursportlaste vajadused spordiga seotud kulutuste hüvitamisele, kui paljud on üldse kulutavad ja kui siis kelle või mille peale. Küsimusele võis vastata mitme vastusega ja/või lisada omapoolne variant vabavastusena.

Diagramm 2. Audentese Spordigümnaasiumi õppursportlaste spordikulude hüvitamise vajadused.

Allikas: autori koostatud tuginedes küsitluse vastustele.

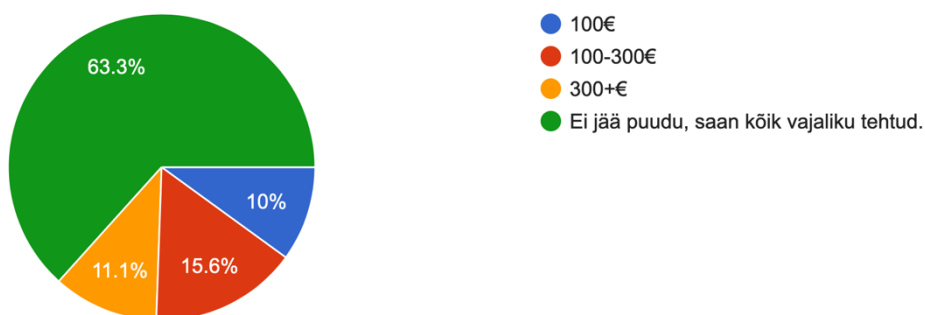
Enamik Spordigümnaasiumi õpilasi (81,1%) saab spordiga seonduva tasuta. Kui makstakse siis: taustajõududele (16%), treenerile (12%), treeningbaaside eest (7%). Avatud vastuse formaadis mainiti veel varustust, ravi ja meditsiinilisi vahendeid, spordilaagreid ja treeningvarustust. Rahulolu Spordigümnaasiumi poolt pakutavate teenustega on sugude osas võrdne (65% naissoost ja 61% meessoost).

Diagramm 3 annab ülevaate õppursportlaste hinnangust oma finantsilistele võimalustele (puudujäägile) Audentese Spordigümnaasiumis õppides ja sportides parima tulemuseni jõudmiseks.

Diagramm 3. Audentese Spordigümnaasiumi õppursportlaste hinnang maksimaalselt spordile pühendumise maksumusest.

Sport nõuab maksimaalset pühendumist detailidele. Selleks, et ma seda teha saaksin jääb mul hetkel kuu eelarves puudu:

90 responses

Allikas: autori koostatud tuginedes küsitluse vastustele.

Küsimus lisati küsimustikku Audentese Spordigümnaasiumi direktori palvel. Ajendatuna soovist teada saada, kui paljud õppursportlased väärtustavad hetkel kooli pakutavaid võimalusi spordis arenemiseks. Küsimus oli ka autori jaoks oluline, sest hõlmab endast tulevaste professionaalsete sportlaste arvamust tippspordiks pühendumiseks vajalikest vahenditest. 63,3% vastanutest arvab, et Spordigümnaasium täidab oma rolli ning annab kõik võimalused neile spordile pühendumiseks. 15,6% vastanutest arvab, et maksimaalseks pühendumiseks jääb ühes kuus puudu 100-300€. 11,1% vastanutest arvab, et maksimaalseks pühendumiseks jääb puudu rohkem kui 300€. 10% vastanutest arvab, et maksimaalseks pühendumiseks jääb puudu rohkem kuni 100€.

Tabel 5. Õpilaste peamised plaanid peale Audentese Spordigümnaasiumi lõpetamist

Millised on sinu plaanid spordiga peale Audentese Spordigümnaasiumi lõppu?	
Lõpetan aktiivse sportlaskarjääri	6
Lähen ülikooli Eestis	22
Siirdun välisülikooli	24
Tegelen spordiga professionaalselt	38
KOKKU	90

Allikas: autori koostatud tuginedes küsitluse vastustele.

Vastanutest 42,2% soovivad peale Spordigümnaasiumi lõppu tegeleda spordiga professionaalsel tasemel. Kokku soovib ülikoolis edasi õppida 51,1% noortest (26,7% soovib astuda välisülikooli ja 24,4% soovib astuda ülikooli Eestis). Aktiivse spordi soovib lõpetada 6,7% vastanutest.

2.2.2 Finantskirjaoskuse sisuliste küsimuste analüüs

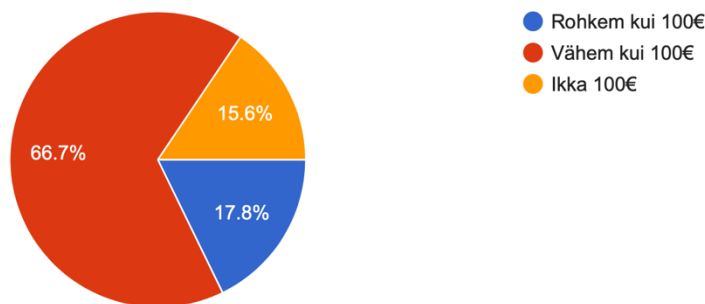
Alljärgnevalt on kajastatud õppursportlaste vastused rahatarkuse teadlikkuse taset mõõtvale 7-le küsimusele. Küsimused puudutasid kõiki olulisi rahatarkuse teadmisi: inflatsiooni, riski ja tootluse omavahelist seost, krediidikulukuse määra ja liitintressi. Säästmise ja eelarvega seotud küsimused olid esitatud juba küsitluse esimeses faasis ja neid ei formuleeritud ülesandeks. Spordispetsiifiliste küsimustena olid lisatud küsimus spordikindlustusest ning küsimus palga ja stipendiumi erinevusest.

Diagramm 4 annab ülevaate kuidas õppursportlased vastasid inflatsiooni puudutavale rahatarkuse küsimusele. Õigeks vastuseks loeti seda, kui õppursportlane sai aru, et “sukasääres hoidmisel” raha väärtus aastaga kahaneb.

Diagramm 4. Inflatsioonialase küsimuse vastuste analüüs

Inflatsioon. Inflatsiooni määr on 4%. Kui hoida 100€ sukasääres aasta aega, siis kui suur on selle 100€ ostujõud aasta möödudes.

90 responses

Allikas: autori koostatud tuginedes küsitluse vastustele.

Inflatsioon on kaupade ja teenuste hindade üldine tõus pikema aja jooksul, mille tulemusel raha väärtus ja ostujõud vähenevad (Eesti Pank). Mõistest arusaamine on oluline baasteadmine

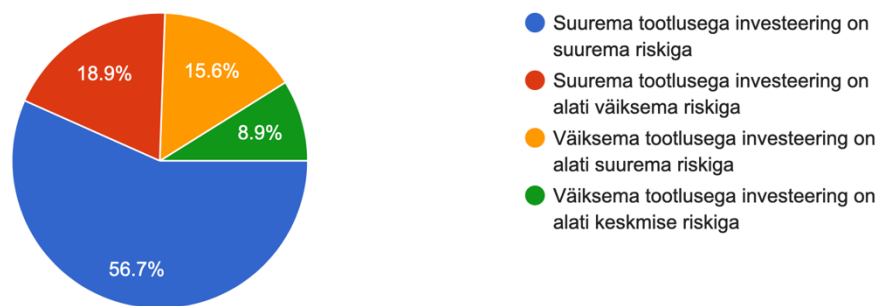
rahatarkusest. Antud küsimusele vastas valesti 33,3% vastanutest. Sellest võib järeldada, et inflatsiooni kui mõistet on kuuldud, kuid kolmandik vastanutest ei saa täpselt aru, mida see tähendab.

Diagramm 5 annab ülevaate investeringu riski ja tootluse suhtest. Küsimuse õigeks vastuseks oli, et suurema tootlusega investering on üldjuhul riskantsem.

Diagramm 5. Investeringu riski ja tootluse suhe

Investeringu riski ja tootluse suhe. Milline väide on tõene?

90 responses

Allikas: autori koostatud tuginedes küsitluse vastustele.

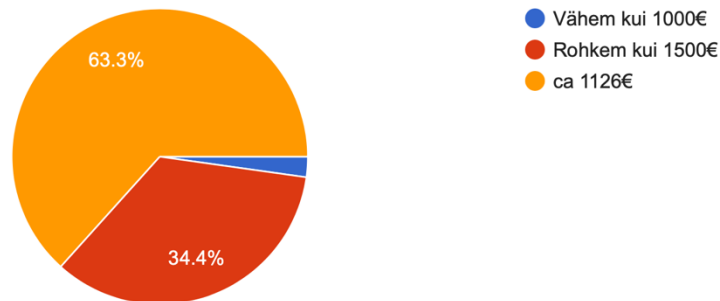
Investeringu riskantsust näitab see, kui suur on tõenäosus raha kaotada. Õigesti, ehk suurema tootlusega investering on ka riskantsem, vastas 56,7% vastanutest. Investeerides on oluline tajuda riski suurust ning hinnata seda oma hetke rahalise võimekusega.

Diagramm 6 näitab krediidikulutuse määra ülesande vastuseid. Küsimus sisaldas endas nii intressi arvutamise oskust kui ka viidet kõrge krediidikulukuse määra puhul tagasimakstava summa suurusele.

Diagramm 6. Krediidikulukuse määra ülesande vastuste analüüs

Intress. Kui võtta kiirlaenu 1000€ eurot aastaks, mille krediidikulukuse määr on 25% siis kui palju tuleb tagasi maksta laenuandjale?

90 responses

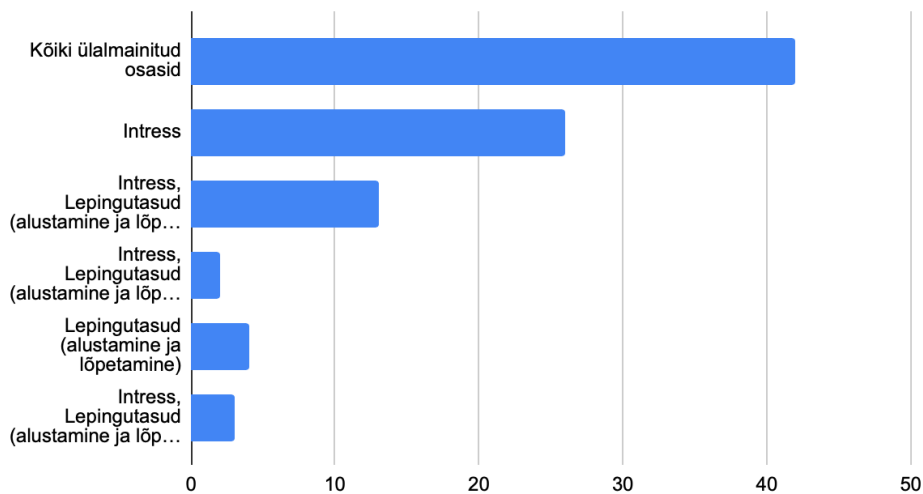
Allikas: autori koostatud tuginedes küsitluse vastustele.

Intressi arvutamisel on oluline koht ära tundmaks vajalike või mittevajalikke finantsalaseid pakkumisi. Paremate finantstestidega inimesed annavad oskuse valida pakutavatest teenustest sobivaim ning näiteks vältida kõrge intressiga laene (Merilain 2012 viidatud Hall 2008). Valesti vastas 36,7% vastanutest.

Diagrammil 7 on kujutatud krediidikulukuse määra, koos sinna kuuluvate komponentidega. Küsimuse eesmärk oli tuvastada õppursportlaste teadlikkus krediidikulukuse määrast võrdluses intressi arvutamisega.

Diagramm 7 Krediidikulukuse määra sisu.

Kui võtta mingisugustki laenu, siis käib sellega kaasas mõiste krediidikulukuse määr. Mida see endas sisaldab?

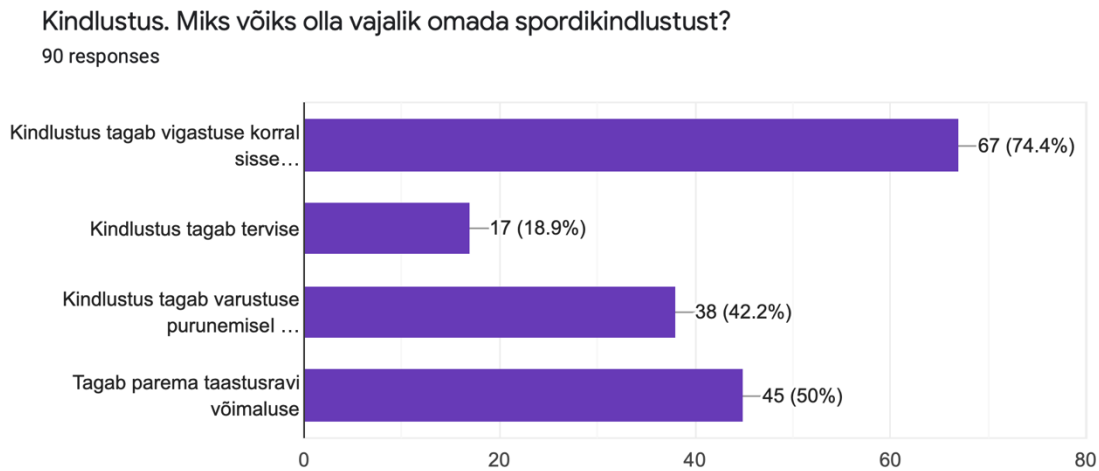

Allikas: autori koostatud tuginedes küsitluse vastustele.

Antud küsimus oli raskemaks versiooniks eelmisele. Küsimus ise oli väikse konksuga. Mõiste krediidikulukuse määr jäi paljudele mingil põhjusel tundmatuks. Intressi arvutamine ja põhimõtted on paljudele selgemad kui see (valesi vastas 36,7% vastanutest), et laenu toodet tarbides tulevad mängu veel teised tasud (lepingutasud, kindlustus jne). Kõik see mahub ühise termini, krediidikulukuse määr, alla. Antud küsimuse puhul õigeks vastuseks loeb autor vaid viimast vastust. Õigeid ja valesid vastuseid oli võrdselt 50% vastanutest.

Diagramm 8 näitab spordikindlustust puudutava küsimuse vastuseid. Õppursportlaste ülesanne oli tuvastada spordikindlustuse olulised osad. Valeks vastuseks loeti vaid “kindlustus tagab tervise” vastust.

Diagramm 8 Spordikindlustuse vajalikkus.

Allikas: autori koostatud tuginedes küsitluse vastustele.

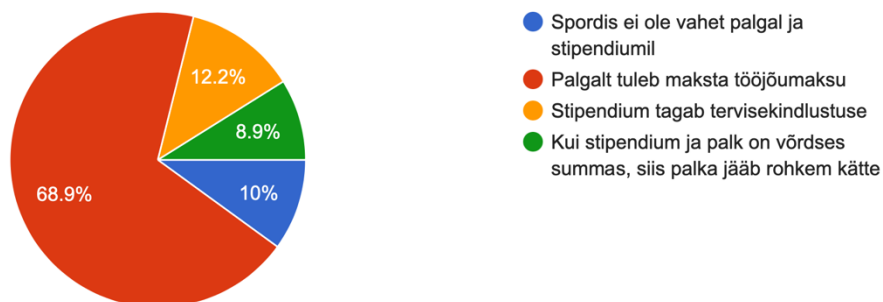
Spordikindlustuse puhul on õppursportlased teadlikud, et kindlustus tagab sissetuleku jätkumise vigastuse korral (74,4%). Veel ollakse teadlikud sellest, et spordikindlustus võib aidata varustuse purunemisel ning parema ravi saamisel. Õigeks loeti siin all kõiki vastuseid peale „kindlustus tagab tervise“. Kindlustus ise kindlasti tervist ei taga nagu arvavad 19% vastanutest.

Diagrammil 9 on kujutatud õppursportlaste vastused ülesandele, mille käigus neil tuli ära tunda palga ja stipendiumi erinevused. Põhjuseks on nende sagedane segamini ajamine.

Diagramm 9 Palga ja stipendiumi erisuse küsimuse vastused

Mis on palga ja stipendiumi vahe?

90 responses

Allikas: autori koostatud tuginedes küsitluse vastustele.

Rahatarkuse kohalt on spordis väga oluline aru saada stipendiumi ja palga vahest. 68,9% vastanutest teavad, et palgalt tuleb maksta tööjõumaksud, mis ongi kõige suurem erinevus stipendiumi ja palga vahel.

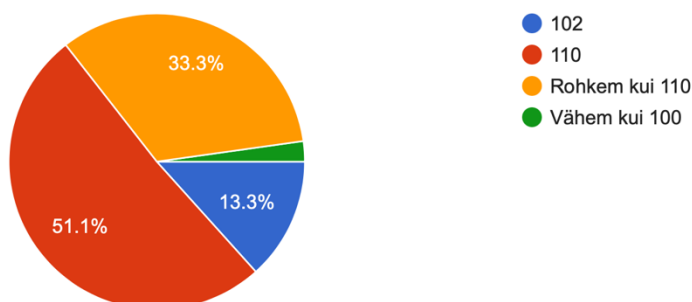
2020.a. aastal 17. veebruaril 2020 kiitis Riigikogu heaks spordiseaduse, tulumaksuseaduse, halduskoostöö seaduse, maksukorralduse seaduse ja karistusseadustiku muudatused, mis jõustusid 1. märtsil 2020. Peale seaduse muudatust eristatakse sportlastele määratud stipendium teiste valdkondade stipendiumidest. Sportlasestipendiumi võib maksta sportlasele spordiga seotud teadmiste või oskuste omandamise ning võimete arendamise soodustamiseks (Kultuuriministeerium 2020). Sportlasestipendiumi võib maksta kuni 12-kordse alampalga ulatuses aastas ehk 2020. aastal kokku 7008 eurot. Rohkem ei ole seadusega lubatud sportlasestipendiumi maksta. Sportlasele stipendiumi eraldanud spordiorganisatsioon või -kool peab olema kantud Eesti spordiregistrisse. Selleks, et stipendiumile ülempiiri seadmist kompenseerida, loodi spordiorganisatsioonidele ja Spordigümnaasiumidele seaduse tasandil uus maksuvaba toetus, mille nimeks on sportlasetoetus, mida võib sportlasele maksta, kui ta on täitnud kõik kolm allpoololevat tingimust:

1. Sportlasele makstakse lepingu alusel iga kuu tasu vähemalt töötasu kuu alammäära ulatuses;
 2. Sportlasel on spordialaliidu väljastatud sportlase litsents;
 3. Sportlane osaleb spordialaliidu võistlussüsteemis või kuulub Eesti rahvuskoondisesse.
- Nimetatud muudatused peaksid vähendama ebamäärasust sportlastele stipendiumide maksmisel ja ebakindlust spordimaastikul. (Ülevaade Eesti Spordipoliitika 2020)

Diagramm 10 annab ülevaate liitintressi arvutamise ülesande vastuste kohta. Küsimusele oli vaid üks õige vastus. Ülesanne annab ülevaate, kas õppursportlased on liitintressi mõistest ja toimimisest aru saanud.

Diagramm 10 Liitintressi arvutamise ülesande vastused.

Liitintress. Oletame, et paigutad 100 eurot hoiusele, mille garanteeritud intressimäär ühes aastas on 2%. Sa ei tee sinna rohkem makseid ega võta sea...ju raha on mainitud hoiusel viienda aasta lõpuks?
90 responses

Allikas: autori koostatud tuginedes küsitluse vastustele.

Liitintresside puhul ei maksta intresse arvestusperioodi lõpul välja, vaid need lisatakse tehingu põhisummale. Järgneval perioodil on intresse kandvaks summaks juba põhisumma koos eelmiste arvestusperioodide intressidega. Liitintressi küsimus oli kogu küsitluse raskeim, seepärast asetas autor selle kõige lõpu. Sellele vastas valesti 66,6% vastanutest. Liitintressi mõiste ja selle toimimine on pikaajalise säästmise ja investeerimise põhialus. See võiks igal keskkooli lõpetaval õpilasel (nii sportlasel kui ka mittesportlasel) selge olla.

Kogu küsitluse peale vastas seitsmele rahatarkuse küsimustele õigesti vaid 5 õpilast (2tk 10. klassist ja 3tk 12. klassist). Ükski PISA testi käigus juba rahatarkuse küsimustele vastanutest ei vastanud õigesti kõigile seitsmele rahatarkuse küsimusele. 6 õiget vastust/7 küsimusest said 13 õpilast (1tk 9. klassist, 5tk 10. klassist, 5tk 11. klassist ja 2tk 12. klassist). See tähendab, et kokku 18 õpilase vastuseid (6 ja 7-le küsimusele õigesti vastanud) saab lugeda kui kõrgema teadmiste tasemega rahatarkuse vallas (st 1/5 vastanutest, ehk 20%). Nendest, kes vastasid õigesti vähemalt 6-le rahatarkuse küsimusele (kokku 18):

- 5 tegeleb spordiga edasi professionaalselt
- 6 läheb välisülikooli
- 7 läheb Eestis ülikooli
- keegi ei lõpeta professionaalse spordi poole pürgimist

Müüdi teine pool on Alla 50% õigesti vastanud, keda oli kokku 32 vastanut 90nest, ehk 35,5%.

Nendest:

- e. 15 soovib tegeleda spordiga professionaalselt
- f. 8 läheb ülikooli Eestis
- g. 8 läheb välisülikooli
- h. 1 lõpetab tippspordi

Küsitluse vastuste andmeanalüüsi käigus selgunud asjaolude põhjal on võimalik teha magistritöös järeldusi ning ettepanekuid. Lahtikirjeldatult on need töö järelduste osas (ptk "Järeldused ja ettepanekud").

2.3 Sportlastega läbiviidud semi-struktureeritud intervjuude analüüs

2.3.1 Finantsalase hariduse vajalikus

Intervjueerimisel kasutati aluseks eelnevalt koostatud semi-struktureeritud intervjuuküsimusi.

Intervjuude küsimustik on toodud Lisana 2 ja intervjuude koondtabel on toodud Lisana 3.

Intervjuuküsimustik koosnes:

1. ankeetküsimustest (küsimused, mis puudutasid intervjueeritava haridust, spordikarjääri jne);
2. küsimustest, mis puudutasid rahatarkuse info kättesaadavust ja hoiakuid rahatarkuse osas (nt finantsvabadus);
3. küsimustest, mis puudutasid juba tehtud ja tehtavaid otsuseid rahatarkuse valdkonnast (säästmine, investeerimine jne);
4. küsimustest täisfinantsteenuse kohta (vajalikus, hetkel kulutatav aeg ja ressurss).

Semi-struktureeritud intervjuude küsimustiku koostamisel arvestas autor sellega, et küsimustik võiks avada professionaalse sportlase puhul kõiki rahatarkust puudutavaid dimensioone.

Enamik professionaalseid sportlasi saab aru, et sport nende elus on ajutine ning ühel hetkel tuleb karjäärile joon alla tõmmata ning uut elu alustada. Seetõttu mõeldakse karjääri käigus pidevalt ka sellele, millises finantsilises seisus soovitakse „pensionile“ minna. Sportlased lähevad pensionile kaks korda. Esimene kord kui nad spordi lõpetavad ja teist korda siis kui jõutakse pensioniikka.

Sportlastel on ilma kõrgharidust omamata või spordikarjääriga samal ajal töötamata raske alustada uut karjääri. Intervjueeritud professionaalsed sportlased kõik saavad aru ja toonitavad, et spordikarjäär on lühikene ning need otsused, mis rahaga tehakse peaksid/võiksid aidata edaspidises elus natukene lihtsamalt hakkama saada.

Intervjuude käigus joonistus selgelt välja tendents, et peale keskhariduse saamist tuli ühel hetkel keskenduda täielikult oma tegevusele spordis ja loobuda hariduse omandamisest. Mõned küsitletud professionaalsetest sportlastest, kes on juba aktiivse spordikarjääri lõpetanud, on kooli tagasi pöördunud ja oma kraadi kätte saanud. I-7 on jõudnud peale spordi lõpetamist magistriskraadini kasvatusteaduses. Hetkel aktiivselt tippspordis osalevad sportlased soovivad ülikooliõpinguid lõpuni viia peale Tokyo Olümpiamänge.

Mõtteid sel hetkel kui õpingud pooleli jäetakse on erinevaid, kõige paremini illustreerib I-3 /../ „mõtlesin, et annan endale aega, kui 25 aastasena raha ei teeni siis ma tulen tagasi. Kui olla kodust eemal, kui raha ka ei saa, siis tulen tagasi. Õnneks lõin läbi. Ülikooli ma ei ole lõpetanud. Vaatame, mis paari aasta jooksul saama hakkab (kui peaks karjääri lõpetama (autori märkus)).“ Olenemata sellest, et tegemist on keskharidusega inimesega, oli üllatav I-5 käest kuulda, et /../“Ma olin alaealine kui ma oma väärtpaberi konto avasin. Olin 17, kui ma uhkelt Pärnu mnt Vabaduse pst alguses oli see hoone. Oli väga tagasihoidlik pisike kontor.“ Väärtpaberikonto alaealisena avamine näitab väga varajast huvi investeerimise vastu.

Teine I-3 professionaalne sportlane /../astusin Audentese Ülikooli ainult sellepärast, et ema ütles, et ma peaks midagi õppima. Õnneks peale esimest aastat sain profilepingu pakkumise ja lõpetasin õpingud.“

Intervjueeritavatest professionaalne sportlastest ei ole lõpetatud finantsharidust kahel (mõlemad on õppinud uue nimega TalTech-is majandust või finantsjuhtimist) ning ühel on lõpetatud ärijuhtimise bakalaureus ja magister samal alal on veel pooleli. Intervjueeritud sportlaste põhjuseid finantsalast haridust omandada: I-1:/../ „Mul oli kuidagi nii, et tol ajal (keskkooli lõpp (autori märkus)) oli majanduse õppimine popp, et kõik läksid seda õppima. Põhikoolis juba mõtlesin selles suunas, et mina lähen majandust õppida. Teadlikult teadsin, et ma tahan seda õppida. Info põhjalustest (rahatarkusest) tuli ülikoolist ja hiljem selline internetist ise otsitud ja tuttavad rääkisid midagi.“

Nii treenerid kui teised isikud, sh sportlased ise, peavad oluliseks, et tagatud oleks võimalused sportimise ühendamiseks hariduse omandamisega (Meresmaa 2016). Samuti on oluline

professionaalsele sportlasele leida võimalus lõpetada juba alustatud haridustee peale spordikarjääri lõppu.

Intervjueeritud professionaalsete sportlaste hariduseks on enamikul juhtudel keskharidus. Professionaalsetest sportlastest kahel (1 lõpetatud ja 1 lõpetamata) on seoseid finantsalase kõrgharidusega. Samas on teinud kõik intervjueeritavad kas komplitseeritumaid investeeringud (aktsiad/kinnisvare/krüptovaluuta) või väiksemaid investeerinud (investeering kodusse/hoiused jne). Finantsalane kõrgharidus ei toonud professionaalsete sportlaste puhul välja suuremat erinevust võrreldes nendega, kellel seda haridust ei olnud. Intervjueeritavad on investeerinud järgmistesse varaklassidesse: kinnisvara, aktsiad, iduinvesteeringud (Funderbeam), krüptovaluuta (üks intervjueeritavatest), ärikinnisvara ja ettevõtlusesse. Erinevates finantsinstrumentide kasutamise hulk ei korreleerunud finantsalase kõrghariduse olemasoluga. Küsitletud professionaalsed sportlased töid esile selle, et teadmiste omandamiseks ei ole hetkel piire ning seda saab teha igapäevaselt. Need, kes tundsid rohkem huvi finantsteenuste ja nende toimimise vastu ei olnud kõige kõrgema hariduse tasemega vaid tundsid igapäevaselt teema vastu kõige rohkem huvi. Intervjuude käigus selgus, et kõik küsitletutest on huvitatud finantskirjaoskusega seotud teemadest. Selle koha pealt oli magistritöö tegemise käigus ainult üks negatiivne kogemus, kui intervjuust ära öeldi põhjusel, et teema neid /.../ „absoluutselt ei huvitanud.“ Intervjueeritavatel on tihti väljakujunenud oma sõprade/perekonna ringkond, kellega rahatarkuse teemadel arutletakse. Koduse kasvatuses on kaasa saanud rahatarkuse alged. I-5: /.../ „ma arvan, et esimene leht, mida ma hakkasin järjepidevalt lugema oli Äripäev. Kui 6. klassis inimesed rääkisid, mis oli „Õhtulehe“ kaanel siis mina seda ei teadud. Isa tõi töö juurest iga jumala päev „Äripäeva“ koju. Välja arvatud esmaspäev. See oli minu jaoks paeluvam maailm kui külaelufilosoofid, kes? mida? lahkavad.“

Vanemad on edasi andnud oma põhimõtteid, mida tihti ollakse ka järginud rahaga ümber käimisel, I-6 /.../ „üles kasvades oli isa, kes õpetas. Rahaga ümber käimine ja raha hoidmine on varasest east minuga kaasas käinud. Investeeringud, aktsiad jne need on tulnud minu jaoks natukene hiljem juurde.“ Vanemate poolt lastele edasi antud finantskirjaoskuse teadmisi toonitasid intervjueeritavatest eraldi üle poole vastanutest.

Sotsiaalmeedia kaudu uue rahatarkuse alase informatsiooni kogumine on muutunud intervjueeritavate sõnul igapäevaseks. Sotsiaalmeediast saadavat informatsiooni kasutavad rahaasjades orienteerumiseks nii professionaalsele tasemele jõudnud sportlased kui ka Audentese

Spordigümnaasiumi õppursportlased. Õppursportlastest 55% ja samuti magistritöö käigus intervjueritud professionaalsetest sportlastest üle 50% mainivad, et saavad oma info sotsiaalmeediast.

Näiteks toob I-3 esile selle, et tema jaoks on väga suure mõjuga on internetist (sotsiaalmeedia, podcastid, blogid jne) kättesaadav info. I-3 /.../ *Peaausalt ütlesin, et vaatan Youtube ja Netflix-i kaudu infot. Jälgin ka sotsmeedias raha teenimise alaseid inimesi. Vaatan kuidas inimesed raha teenivad ja mõtled, kuidas ise saaks teenida. Mida vanemaks saad seda rohkem saad aru, et sport pole igavene ja selle peale tuleb mõelda.* “

Intervjueritud professionaalsete sportlaste haridustase on enamikus keskharidus. Haridustase ei ole olnud määravaks, et rahatarkuse vastu huvi tunda ja investeerida keerukatesse finantsinstrumentidesse.

2.3.2 Kinnisvarainvesteeringute olulisus

Kinnisvarainvesteeringu mõiste annab piisavas täpsuses edasi Raamatupidamise Toimkonna juhend, mis sätestab järgmist: kinnisvarainvesteering on kinnisvaraobjekt (maa või hoone või osa hoonest või mõlemad), mida ettevõtte hoiab (kas omanikuna või kapitalirendi tingimustel rendituna) eelkõige renditulu teenimise, väärtuse kasvu või mõlemal eesmärgil, mitte aga kasutamiseks toodete või teenuste tootmisel, halduseesmärkidel või müügiks tavapärase äritegevuse käigus. (RTJ 6 Kinnisvarainvesteeringud)

Intervjuude läbiviimise ajal torkas silma intervjueritavate selgelt ühe varaklassi eelistamine. 6 intervjueritavat 7st on investeerinud kinnisvarasse, (I-6: /.../ „olen hetkel enamuse oma investeeringuid paigutanud kinnisvarasse.“) kas oma kodu soetamise näol või üüritulu teenimise eesmärgil. Traditsiooniliselt ei käsitleta inimese enda eluaset kui kinnisvara investeeringut. Eestist eemal elavate professionaalsete sportlaste puhul võib seda tinglikult pidada investeeringuks, kuna väga tihti elatakse suur osa aastast Eestist väljaspool ning eluase Eestis on pandud niikauaks üüritulu teenima, kuni elatakse välismaal.

Kinnisvarainvesteering nõuab pidevat tööd – kinnisvarainvesteering on tema omanikule ka kohustus, sellega kaasnevad nõuded näiteks hoone füüsilise seisundi jälgimiseks, siia alla käivad hooldus ja remont. Vahel tuleb tegeleda üürnikega, seda nii eluasemete väljarentimise kui ka ärihoonete puhul. Professionaalsed sportlased peavad olema tihti Eestist eemal. See seab nende puhul kinnisvara investeerimisele oma piirid I-5: /.../ „mind kinnisvara väga huvitab. Kuna ma

pean kõike distantsilt tegema, siis ma olen otsustanud, et ma ei investeerin niisama. Ma olen siiani teinud kõik investeeringud omavahenditest.“ I-5 mainib omavahenditest investeerimist ja see joonistus välja ka teistest intervjuudest, et peamiselt (va 2 intervjuueeritavat) tehakse kinnisvara investeeringuid omavahenditest ja ilma partneriteta. Mõned intervjuueeritavatest olid endale sobiva partneri leidnud, kuid näiteks I-5 puhul veel mitte. Ärikinnisvarasse oli investeerinud ainult 2 intervjuueeritavat 7st, kusjuures ühel juhul on tegemist puhta büroopinnaga, kui teisel juhul ettevõtluseks vajaliku infrastruktuuri omandamisega.

Kinnisvara investeeringuid on ka tehtud endale kodu soetamise tagamõttega. Mõned intervjuueeritavastest on juba jõudnud tegudeni I-7: /.../ „olen ehitanud oma kodu, kuigi 50% on laenuga. Töötasin ennast ribadeks selleks, et seda saada. Heas mõttes nõustajat oleks olnud vaja, et ma ei oleks pidanud nii kaua ootama.“ ja mõned alles teevad esimesi samme selles suuna, et kodu oleks I-2: /.../ „tahaksin investeerida kinnisvarasse. Kodu. Kogun raha, selle mõttega, et oleks korteri sissemaks.“

Kinnisvaras kui investeeringus pettunud oli vaid üks intervjuueeritav. Peamine põhjus selles on autori oletusel see, et ta investeeris arendusse, mis paiknes teises riigis ning tal ei olnud korraliku kontrolli selle investeeringu käigus tehtu üle. Ilmselt oli autori oletusel tegemist ka intervjuueeritavatest kõige suurema investeeringumahuga. I-4: /.../ „Kinnisvarasse olen pannud. Kõvasti olen kõrbenud, kuid mõni on ka õnnestunud (peamiselt oma kodu või suvekoduga seotud, autori märkus). Pigem olin selline tagasihoidlik investeerija“.

Kinnisvara tulusus sõltub rentnikest ja rendilepingu tingimustest I-6 /.../ „ma ei ole kunagi uskunud, et ükski investeering teeks mind üleöö rikkaks. Kunagi ei ole garantiid et see õnnestub. Kui ma olen ise oma uurimuse teinud ja alles siis kui ma olen veendunud, et see pole õhk, hakanud investeerimise peale mõtlema.“ Põhjalik ettevalmistus on kinnisvara investeeringute aluseks ja tulusus ei pruugi olla kõige suurem, kuid on intervjuueeritavate arvates kõige kindlam. Toetudes oma kogemustele kinnisvara investeerimisel ütleb I-3: /.../ „ma tean mis on aktsiad, ma tean mis on krüpto, kuid ükski neist pole 100%. Kinnisvara on, kui just kolmandat maailmasõda ei tule. Tootlus on väike aga jääb eluks ajaks.“ Väiksemast tootlusest ning pikaajalisest investeerimisest käsitletakse kinnisvara ka kui „likviidset“ varaklassi. I-1: /.../ „olen kinnisvara usku. 6-7 aastat kinnisvara arendusega tegelenud pigem investorina. See on valdkond, millesse ma usun. Sõltumata maailma muredest tundub likviidne valdkond. Inimesed eluasemeid vajavad ikka.“

2.3.3 Spordispetsiifilise täisfinantsteenuse vajalikkusest Eesti spordis

Eelpool mainitud olulistest aspektidest vaadatuna (investeerimisele ning muudele finantsotsustele kuluv aeg ja energia) esitas autor intervjuueeritavatele ka otsese küsimuse. Kas finantsteenust, mis hõlmaks kõiki finantsotsuseid oleks Eestis vaja? 6 intervjuueeritavat arvasid, et seda oleks vaja, kuid kõigil oli sellele oma vaade. I-1 arvab, et *„teenus on vajalik aga samas teistpidi, on see elus oluline oskus. Ühtepidi teenuse mõistes, kes teeb sulle asjad lihtsamaks ja annab sulle konkreetseid soovitusi, kuidas aega kokku hoida. Teistpidi olen ka seda usku, et inimene peaks ise oma asjadesse süüvima ja teadma. USA näitel, need inimesed on olemas, aga kuna rahavood on ühel hetkel nii suured, siis nõuandjate kvaliteet oli suhteliselt kehva ja nad põletasid raha ära. Meil kus raha on vähem, seda riski ei saa lasta tekkida, et sul mingi tohutu kadu saab olla.“* Intervjuueeritava jaoks on selle teenuse juures oluline ka aspekt, et ära ei kaoks sportlase iseõppimise võimalus. Oleks olemas tugi otsuste tegemiseks ja aidataks teha otsuseid, kuid selle juures ikkagi õpetades, miks mida on vaja. Intervjuu küsimustiku küsimusi esitades küsiti töö autorilt ka otse, kas tal on sellise teenuse turule sisenemise mõtted, kuna ta neid küsimusi esitab. Seejuures lisati: I-1 *„Sportlaselt sportlasele selline mõnus mugav teenus. Ma ei piiraks seda, et see teenus ei peaks olema vaid sportlastele. Kui me vaatame seda kuhu infosüsteemid on arenenud, kus on sul võimalik suhteliselt lühikese ajaga saada aru, teenuse pakkumise võimalikkusest.“*

Sõnapaar sportlaselt- sportlasele tähendab usaldust eeldusel, et teenusepakkuja saab kliendist kui sportlasest aru. Sellest, et professionaalse sportlase karjäär on lühike ja selle jooksul tehtavad otsused tuleb püüda maksimaalselt hästi teha. Kõige paremini sõnastab seda I-3: *„ma olen nii palju tööd teinud, elanud välismaal, olen ohverdanud nii palju, et ma ei hakka riskima mingi suvalise asjaga. Käsi kullas või perse mullas. Mind isiklikult need asjad ei huvita. Konservatiivne taktika ja väike kuid kindel tootlus huvitab mind väga.“* I-3 puhul on tegemist sportlasega, kellel on peale sporditegevuse väga palju vaba aega. Kuna tal on palju vaba aega ja võimalusi on leida enda jaoks parimaid investeerimislahendusi siis tema arvab, et on väga väike võimalus, et tema abi vajab *„alati kuulan kõik huvitavad ideed ära, kuid minu jaoks kinnisvara on alati a ja o.“*

I-5 puhul tulevad teenuse vajaduse puhul esile tema senised tegevused nii investeerimisel kui ka ettevõtluses, tema arvamuse kohaselt: *„Tahaksin spetsiifilisemat nõustamist või siis nagu mentorlust. Baasasjad on mul juba selgeks tehtud.“* Ta lisab juurde: *„Eesti spordimaastikul ei pea pead vaevama. Kas on vajadus (teenuse järele (autori märkus), kindlasti, aga seda vajab*

käputäis, kes on jõudnud eduni suure talendiga ja mitte muudele asjadele mõeldes.“ Peamiselt vihjab intervjueritav individuaalsportlasena sellele, et paljudel professionaalsetel sportlastel tuleb elus ise hakkama saada ja seda juba suhteliselt varajases eas nn sügavasse vette visatuna. Seda nii eluliselt kui ka finantsiliselt.

I-4 intervjuus tuli selgelt esile täisfinantsteenuse vajadus. I-4 : „ *Tippспорт oli põhifookus! Kui liiga palju tegeleda millegi muuga, siis võib fookus ära kaduda. Parem usaldada kedagi, kes teeb otsused sinu eest. Püüdsin mitte mõelda nendele asjadele, mitte mõelda ja keskenduda omale asjale.*“ Samas oli temal ka kõige rohkem negatiivseid kogemusi enda teele sattunud nõustajatega. I-4 : „ *Väga tähtis oli pallurile teha tervisekindlustus ja välismaal läbi selle tekkis mulle ka esimene finantsnõustaja. Seda vanemat härrasmeest ma usaldasin, kuid kui firma laienes, siis võeti tööle noored mehed, kes lõpuks osutusid kuritegelike vaadetega töötajateks. Kuid usaldust kuritarvitati ja ta hakkas ise kõrvalt asja ajama, mis lõppes kohtusse kaebamisega (sportlase pooli, autori mäрге). Läbi agendi oli teine finantsnõustaja, kes tegi algselt väga häid otsuseid, aga lõpuks oli ikka pettumus. Kus raha liigub seal liigub ka petiseid. Ka tema osutus suliks. Mina tahtsin usaldada spetsialiste ja siis võidakse sind ära kasutada.*“ I-4 poolt esile toodud usaldus ja usalduse kuritarvitamine on valdav sportlaste seas. 6/7 intervjueritavatest olid kas kuulnud või ise kogenud sportlaste heausklikkuse kuritarvitamist, kas läbi teadliku kuritegeliku manipulatsiooni rahaga või väga rumalate finantsotsuste.

Konservatiivse inimese ja investorina arvab I-6: „ *Usun, et Eesti sportlaste seas oleks kohta sellel teenusel. Kinnisvaraga on oluliselt väiksem tõenäosus piki näppe saada, kui sa oled lihtsa eeltöö ära teinud. Sellepärast olen ise kinnisvara peale läinud. Ja oleks kohta sellele, et keegi annaks finantsnõu, aga see võiks olla spetsiifilisem. Mõnel on vaja algteadmisi. Väga huvitav oleks finantsnõu nii kinnisvara kui aktsiate kohta. Aktsiatega, kui sa ei tea kogu infot, siis on riskantsem.*“

Täisfinantsteenuse all mõeldakse antud magistritöös kõiki finantsotsuseid, mida üks professionaalne sportlane peaks või võiks teha. Kõik need otsused nõuavad omajagu tähelepanu ning neile tuleb pühendada ressursi, mida oma karjäärile keskendunud professionaalsel sportlasel ei pruugi olla. Hetkel teevad kõik intervjueritavad need otsused ise või siis pole suuri otsuseid veel teinudki (näiteks I-2). Igapäevaste otsuste kohta ütleb I- 5 intervjuus: */.../ „ma väga tahaks, et abikaasa võtaks enda peale rohkem otsuseid. Naised teevad üldjuhul kaalutletumaid ja*

pikaajalisemaid investeerimisotsuseid. Ma ei ole absoluutselt teda kaasanud. Kõik tema ideed (investeerimise osas) on alati töötanud. Kindlasti tulevikus tahaks kaasata teda enam.“ Igapäeva finantsotsustest valdavad on sportlastel olnud erinevate finantspakkumiste vahel otsustamine (näiteks kodulaenu, autoliisingud vms). Nendeks nõustamisteks on abi saanud oma enim kasutatud pangast ja vahetevahel võetud ka konkureerivaid pakkumisi. Välisriigis leiba teenivatel pallimängijatel on tihti võimalus kasutada selleks oma koduklubis töötavat süsteemi. Klubi aitab leida elupaiga ning sõlmida vajalikud lepingud (näiteks kommunikatsioonid jms).

I- 6 annab selgelt mõista, et temal kulub igapäeva otsustele palju aega: */.../, Igapäevaseid otsuseid olen teinud kõik ise. Kasvõi oma elukoha väljaotsimiseks kulus väga palju aega. Ma ei võta esimest korterit mis tundub normaalne. Kaua aega käisin läbi, mis pakkumised on.*“ Individuaalsportlastel ei ole tavapäraselt samalaadset tugimehhanismi ning nii tuleb igapäevaotsused teha iseseisvalt.

Järeldused ja ettepanekud

Audentese Spordigümnaasiumi õpilaste seas läbi viidud küsitluse andmetele toetudes võib väita, et Audentese õppursportlaste teadmised rahatarkused korreleeruvad 2018. a. OECD riikides läbiviidud PISA testi tulemustega. PISA testis hinnati Eesti noorte taset 5 tasemest (kõrgeimaks on tase 6) kõrgemaks 1/5 juhtudel (OECD 2020). Audentese Spordigümnaasiumi küsitlusest, kus 6 või 7-le rahatarkuse ülesandele vastasid õigesti 18 õppursportlast 90st (20% ehk 1/5 vastanutest). Siin on võimalus, et autori poolt koostatud rahatarkuse küsimused olid raskemad kui PISA testi käigus esitatud küsimused.

OECD 2018. aastal läbiviidud PISA testi tulemustega ühtis ka küsitluse põhjal tehtav järeldus, et õppursportlased saavad rahatarkuse info peamiselt vanematelt (OECD 2020). Vanemaid kui primaarsed lapse majandusliku sotsiaalsuse esindajaid on tuvastanud ka Beutler et al. (2021:19) Küsitlusest selgus, et eelarve koostamisega tegeleb vaid 9% kogu vastanud õppursportlaste hulgast. Saar Polli 2015. a. finantskirjaoskuse uuringu käigus selgus, et 18-19 aastaste seas koostab igapäevaselt eelarvet 17% küsitlustele vastajatest (Saar Poll Finantskirjaoskuse...2015:59). 2018 aasta PISA testi andmete kohaselt puutub eelarvestamisega vähemalt korra nädalas kokku 41,4% Eesti noortest (PISA 2020). Sellest võib järeldada, et õppursportlased ei ole eelarve koostamise olulisust iseseisva finantsplaneerimise alusena veel piisavalt tajunud.

Kõige raskemaks küsimuseks rahatarkuse vallast osutus ülesanne “liitintressi” kohta, millele vastati õigesti ainult 1/3 vastaja poolt. Mis näitab, et säästmise ja pikaajalise investeerimise eeliste kohta informatsioon pole õppursportlasteni jõudnud. Liitintressi mõistmise olulisust ja tõstavad esile ka teised uuringud, viimasena Rahandusministeeriumi 2021 aastal koostatud rahatarkuse edendamise strateegiga 2021-2030 (Rahandusministeerium 2021:lk7). Seda, et liitintressi arvutamine on kõige raskem viitab ka Lusardi, Klapperi, Odheusten 2015 aasta uuring, kus liitintressi küsimusele vastas õigesti 40-50% vastanutest (Lusardi 2015:10). Liitintressi olulisusele tuleb rahatarkuse õpetamise juures tähelepanu juhtida.

Küsitluse tulemustele viidates jõudis autor järeldusele, et rahatarkuse taset Audentese õppursportlaste seas saab parandada selle kõikidele finantskirjaoskuse komponentidele tähelepanu pööramisega. Selleks saab näiteks Audentese Spordigümnaasiumi õppursportlaste seas korraldada rohkem rahatarkuse teemapäevi ja/või seminare. Pikemaajalise plaani kohaselt tuleks rahatarkuse

õpetamine siduda mõne juba kavas oleva reaalne õppekavasse. Kindlasti peaks tekitama õppursportlases finantskirjaoskuse vastu ka eraldi huvi.

Kaudsem võimalus rahatarkuse taseme parandamisele nii õppursportlaste seas kui ka kogu Eesti spordis oleks tuua eraldi rahatarkuse loeng Sporditeabe Sihtasutuse poolt läbiviidavate treenerite kutsekvalifikatsiooni üldainete kursuse hulka. Antud hetkel hõlmab Eesti Kutse Registri (EKR) 3-5 kursus endast peamiste sporti puudutavate majanduslike suhete tutvustamist (baasteadmised majandusest, maksudest ja turundusest). Soovitus oleks siduda sellesse õppekavasse olulised osad sportlaste finantskirjaoskust puudutavatest teemadest (stipendiumid, palgad, maksud, liitintress, spordipension, kindlustus jne). Selliselt saaks ilma suuri täiendusi tegemata anda edasi baasteadmised nii Audentese Spordigümnaasiumi õppursportlastele kui ka tulevastele treeneritele. Treenerite paremad teadmised rahatarkusest võiksid omakorda parandada ka õpilaste rahatarkuse teadmisi arvestades treenerite ja õpilaste päevas koos veedetud aega.

Professionaalsete sportlaste poolt teostatud investeeringute ja nende haridustaseme vahel ei ilmnunud intervjuude analüüsi tulemusel põhjuslikku seost. Küll aga joonistus välja see, et finantskirjaoskuse teemadest kõige rohkem huvitunud sportlased olid teinud ka kõige rohkem investeeringuid erinevatesse finantsinstrumentidesse. Sarnaste tulemusteni jõuti Tarmo Meresmaa poolt 2016 aastal seoses magistritööga läbiviidud küsitluses, millest selgus, et aktiivselt tippspordiga tegelevaks pidanud sportlaste seas on kõrgema haridusega 36% ning keskharidusega 46%, vastavad näitajad spordikarjääri lõpetanud sportlaste puhul on 54% ja 31%. Sama autor väidab toetudes teostatud uuringutele, et treenerite sõnul on professionaalsete sportlaste hariduse tase Eestis üldjuhul hea (kui arvestada olümpiasportlasi, siis kõrgharidusega sportlaste osakaal (sh need, kes omandavad) on suhteliselt kõrge) (Meresmaa 2016).

Eestis antud hetkel sportlaselt-sportlasele finantsnõustamist või samalaadset teenust ei eksisteeri. Nõudlust sellise teenuse järgi on kindlasti. Seda järeldust toetasid ka läbiviidud intervjuud. Täisfinantsteenuse väljatöötamine nõuab nii põhitõdede ja ka piisavalt võimeka meeskonna kokku panemist.

Mcleani näitel oleks kõrgelttasustatud professionaalsele sportlasele suunatud täisfinantsteenuse eelduseks see, et 60-80% sissetulekust säästetakse (st sportlase igapäevased elamiskulud on määratletud). Säästude investeerimine sõltub kliendi riskitaluvusest ning eelistustest ning need tuvastatakse kliendisuhete loomise käigus. Kõik suuremad investeeringud ja ostud arutab sportlane läbi täisfinantsteenuse pakkujaga. Täisfinantsteenusega raames võidakse sportlast aidata näiteks

järgmistest tegevustes: leida sobiv eluase ja seda vajadusel vahetada, tuvastada suurema väljamineku (tarbimisele suunatud) vajalikkus ja leida kliendi jaoks parim kindlustusagent (sportlase kindlustus, kodukindlustus jne).

Mcleani näitel täisfinantsteenuse peamiseks eesmärgiks on pakkuda kliendile võimalust keskenduda 100% oma karjääri arendamisele, olles samas kindel, et suhteliselt lühikese spordikarjääri jooksul teenitud summad saaks konservatiivselt investeeritud ning kõrval produktina ka sportlane rohkem haritud rahatarkuse vallas. (Bleier 2019:1-3)

Antud töö tegemise käigus kujunes autoril nägemus, et taolise täisfinantsteenuse pakkumine peaks koosnema järgmistest kompetentsidest. Teenuse pakkuja peaks rohkemal või vähemal määral olema seotud või olnud seotud spordiga, sest teenus peaks olema sportlaselt sportlasele. Ainult spordiga seotud olnud inimene mõistab seda, kui oluline on spordiga teenitu abil spordijärgsele elule aluse panemine.

Soovitavad kompetentsid:

1. Juriidilise haridusega ja lepinguõigusega kursis olev inimene, kelle ülesandeks oleks jälgida sportlase lepinguid agendi/riigi/KOV- i/sponsoritega ja finantsteenuse osutamisele kohalduvaid regulatsioone.
2. Kinnisvaras hästi orienteeruv inimene, kes suudaks adekvaatselt tegutseda nii investeeringute (ärikinnisvara, üürikorterite ostmise, AirBnB tüüpi korterite majandamine) kui ka sportlasele kodu leidmisel.
3. Igapäevaselt erineva finantsvara investeeringutega tegutsev inimene, kelle ülesanne oleks aidata sportlasel valida just tema riskitaluvusele vastav väärtpaberite investeerimisstrateegia.
4. Uuemate ja alternatiivsete finantsvaradega kursis olev inimene (idufirmad, krüptovaluuta jne)

Magistritöö edasiarenduseks on võimalik Audentese Spordigümnaasiumi õppursportlasi uurida vaatest individuaalsportlased versus võistkonnaspordialade esindajad. Kas ja kui palju esineb erinevusi nende rahatarkuse tasemetes.

Teiseks magistritöö edasiarenduse ettepanekuks on uurida treeneri mõju kas õppursportlaste või professionaalsete sportlaste rahatarkuse teadmistele. Tippu pürgivad sportlased ja professionaalsed sportlased veedavad väga palju oma päevast treeningul. Mida kõrgemaks läheb sportlase tase, seda rohkem veedab ta aega kodust eemal. Käesolevas magistriülesandes tuleb esile

vanemate suur mõju oma laste rahatarkuse teadmistele. Juhul kui laps veedab rohkem aega koos oma treeneriga kui lapsevanemaga, siis kas rahatarkuses lapsele kandunud tõekspidamised on pigem vanematelt või treenerilt?

Kokkuvõte

Finantskirjaoskus on professionaalsete sportlaste jaoks väga oluline. Professionaalse spordikarjääri kestvus võrreldes traditsioonilise palgatöö karjääri kestvusega on oluliselt lühem. See tähendab, et kõik otsused, mida tehakse sellega seotult (ka finantsotsused) on veelgi suurema tähtsusega. Magistritöö intervjuudest tuli esile, et professionaalsed sportlased on ise puutunud kokku, või ise kogunud, halbade finantskirjaoskust puudutavate otsustega.

Baasteadmised finantskirjaoskusest aitavad vältida suuremaid möödalaskmisi ning suure pühendumisega teenitud raha kadumist. Rahaga õigesti ümber käies on võimalik endale kindlustada kergem elu ja sujuvam maandumine peale spordikarjääri lõppu.

Käesoleval magistritööl oli kaks eesmärki. Esiteks anda hinnang tulevaste professionaalsete sportlaste rahatarkuse tasemele ning sellele, kas seda on vaja süvendatult õppida. Teiseks eesmärgiks oli spordis elatist teenivate või teeninud sportlaste vajadus kogu spordikarjääri kestva spordispetsiifilise ja personaalse finantsnõustamise teenuse järele.

Magistritöö eesmärkideni jõudmiseks kasutati kahte erinevat uurimismeetodit. Esimese uurimismeetodina kasutati küsitlust Audentese Spordigümnaasiumi õppursportlaste seas. Küsitlusega uuriti noorte, spordikarjääri alguses olevate sportlaste käest nende teadmisi ja hoiakuid rahatarkuse osas. Valimis oli kokku 156 õppursportlast kellest 90 vastas küsitlusele Google Forms keskkonnas.

Teise uurimismeetodina kasutati semi- struktureeritud ekspertintervjuusid praeguste ja endiste professionaalsete sportlastega, mis võimaldas aru saada, kuidas professionaalsed sportlased on siiani oma rahaga toimetanud. Valimis olid nii meeskonnaalade tegijad kui ka individuaalsportlased, kes on/olid rahvusvahelisel areenil silmapaistvaid tulemusi saavutanud. Kokku sooviti intervjuud 10-lt professionaalselt sportlaselt ning intervjuuga soostus neist 7.

Peamiseks uurimisküsimuseks oli rahatarkuse tase Eesti sportlaste seas (nii alustavad noored kui ka väljakujunenud sportlased), et aru saada, kas Eestis oleks vajadust spordispetsiifilise finantsnõustamise teenuse järele, mis keskenduks kõikidele rahatarkust puudutavatele asjaoludele. Sellisel juhul saaks sportlane keskenduda enda arendamise ja oma karjäärile.

Audentese spordigümnaasiumi õppursportlaste seas läbiviidud küsitluse kaudu sai selgeks, et õppursportlaste rahatarkuse tase ei erine keskmine Eesti kooliõpilase tasemest. Nii 2018.a. OECD poolt läbi viidud PISA testis kui ka autoripoolses küsitluses, kõrgeimal tasemel oli 20%

küsitluteest. Arvestades seda, et sportlastel on tavapärasest suurem tõenäosus jõuda suuremate sissetulekuteni noores eas, on autori arvates vaja kindlasti teadmisi parandada ja rahatarkuse taset tõsta. Selleks on autori arvates kaks võimalust. Esiteks lisada teadlikult mõne õppeaine hulka küsimusi või ülesandeid rahatarkusest (näiteks matemaatika). Teiseks, teha ettepanek Eesti Sporditeabe Sihtasutusele võimalusel lisada läbiviidavale treeneri EKR 3 taseme koolitustundide juurde rahatarkuse loeng ning vastav sisu ka EKR 3 taseme koolitusmaterjalidesse. Loengu kogumahu osas ei oska autor hetkel soovitusi anda.

Pool- struktureeritud intervjuude käigus selgus, et kõik professionaalsed sportlased on puutunud kokku rahatarkuse küsimustega ja enamik on puutunud kokku ka selle kõige keerulisema vormiga - investeerimisega. Siiani ollakse enamjaolt üksi, kuid siiski väga tulemuslikult toimetatud. Olenemata lõpetatud hariduse tasemest (valdavalt keskharidus) on sportlased investeerinud väga paljudesse varaklassidesse alates kinnisvarast (valdav) kuni krüptovaluutani. Investeeringute tegemisel on tihti saadud abi kas tavalise pangateenuse kaudu (nt laenuõustamine) või rahaga igapäevaselt kokku puutuvate lähedaste sõprade käest. Spordispetsiifilise finantsteenuse vajalikkust Eestis hinnati vajalikuks, kuid enamik intervjuueeritavaid olid juba oma tee investeerimisel leidnud. Lihtne konkreetse suunaga nõustamine (kas aktsiad või kinnisvara) ja investeerimisalane mentorlus olid intervjuueeritavate jaoks olulisemad, kui kogu otsustamisvabaduse üle andmine kellelegi teisele. Tõdeti, et täisteenuse laadne nõustamisteenus on vajalik vaid käputäiele sportlastele, sest Eesti enamiku sportlaste sissetulekud jäävad pigem kasinaks.

Käesolev töö keskendus Eestis esmakordselt finantskirjaoskuse teemale spordis. Selle töö tulemusena on näha, et rahatarkuse teema on aktuaalne ning vajab suuremat tähelepanu nii erialaliitudel, Sporditeabe Sihtasutuselt kui ka spordi katuseorganisatsioonidelt. Eesmärgiks võiks olla rahatarkuse alaste teadmiste tõstmine nii sportlaste kui ka treenerite seas. Nõustamisteenust pakkuva ettevõtte asutamine on hea meeskonna korral võimalik teostada, sest turul on vajadus usaldusväärse sportlaselt-sportlasele teenuse järele.

Viidatud allikad

Hung, A. A., Parker A. M., Yoong J. K. (2009). Defining and measuring financial literacy. Working Paper, WR-708, Rand Corp., Santa Monica, CA

Audentese Spordigümnaasiumi vastuvõtutingimused 2020.a.

https://www.hm.ee/sites/default/files/spordikoolituse_levingu_solmimine_osalmise_tingimused_koos_lisadega.pdf 12.01.2021

Beutler, I.F, Gudmunson, C. G. (2012). „New Adolescent Money Attitude Scales: Entitlement and Conscientiousness“ *Journal of Financial Counseling and Planning*, 23 (2) pp. 18-31.

Bleier, E. (2019) „How the NBA’s Go-To “Money Whisperer” Helps Players Turn Capital Into Wealth“ <https://www.insidehook.com/article/sports/joe-mclean-nba-stars-wealth-manager-intersect-capital> 24.10.2020.a.

Dudley, C. (2018) „Money lessons learned from pro athletes’ financial fouls.“

<https://www.cnbc.com/2018/05/14/money-lessons-learned-from-pro-athletes-financial-fouls.html>

Hadley, R. (2010). Another flock of NFL lambs could be headed to financial disaster in long term. www.standard.net/topics/sports/2010/04/28/another-flock-nfl-lambs-could-beheaded.
Vaadatud 15.04.2021

Huston, S. J. (2010). Measuring Financial Literacy, *The Journal of Consumer Affairs*, pp. 296 – 316 <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1745-6606.2010.01170.x>

Eesti Pank <https://www.eestipank.ee/rahopoliitika/hinnastabiilsuse-tahtsus> 16.02.2021

Eesti Spordikongress 2010. <http://www.sport.ee> > **upload** > **spordikongress_final**

EOK. Spordiüldained Tase 5, Kristjan Port „Töövõime bioloogiline rütm“ Tallinn 2015.a.

Gertsik, K. „Õpitu ülekanne täiskasvanud õppija õpikogemuses uue töötaja sissejuhatava koolituse näitel“ http://andragoogika.tlu.ee/?page_id=1134). 16.05.2021

Finantsalase kirjaoskuse uuring Eesti elanike seas (2015) Uuringuraport Saar Poll OÜ, Tallinn

http://www.saarpoll.ee/UserFiles/File/Finantskirjaoskus_2015_ARUANNE_FINAL.pdf

Flick, U. (2009). *An Introduction to Qualitative Research. 4th edition.* London: SAGE Publications Ltd.

Kultuuriministeerium 2021 "Sporditreeningute korraldamine 26. aprillist 2021"

<https://www.kul.ee/media/download>

Vitt, L. A. (2000) „Personal Finance and the Rush to Competence: Financial Literacy Education in the U.S“ .

Louw, J, Fouché, J & Oberholzer, M. 2013. „Financial literacy needs of South African third-year university students“. *The International Business & Economics Research Journal*, 12(4) lk 439–450.

Lusardi, M. „The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence“ 2014

Moolman, J. (2019) „A framework for the financial literacy skills required by professional athletes in pursuit of sustainable financial well-being“

OECD (2011) „Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for Conducting an Internationally Comparable Survey of Financial Literacy,,

<https://www.oecd.org/finance/financial-education/49319977.pdf>

Klapper, L., Lusardi, A., & Van Oudheusden, P. (2015). „Financial literacy around the world. In Standard & Poor’s Ratings Services Global Financial Literacy Survey (GFLEC working paper)“.

OECD PISA test <https://www.oecd.org/pisa/publications/pisa-2018-results.htm>

Patrick O’Shaughnessey “Invest like the best” podcast, episode nr 143:

<https://podcasts.google.com/feed/aHR0cHM6Ly9pbmZlc3RsaWtldGhlymVzdC5saWJzeW4uY29tL3Jzcw/episode/MTU3YjU0NmM4MmVmNGY0MGE4Yjc4NTRjYTVmZWE5ZjA?hl=en-EE&ved=2ahUKEwioz7Xxv7LwAhXx-SoKHTTmAcwQjrkEegQIBBAL&ep=6>

Prochaska, J. O., Norcross, J.C. DiClemente, C.C (1994) „Change for Good“

Ranne, R. (2012) „Kuhu kaovad noored tšempionid“ *Eesti Ekspress*:

<https://ekspress.delfi.ee/artikkel/65402126/kuhu-kaovad-noored-tšempionid> 18.05.2021

Rahatarkuse e-kursus SEB pank külastatud aadressil www.seb.ee/rahatarkus 20.04.2021

Remund, D. L. (2010). Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy. *Journal of Consumer Affairs*” (pp. 276–295).

Külastatud aadressil:

<http://web.b.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ut.ee/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=6&sid=88c79d35-0913-474c-986f-f47da4efc7dd%40sessionmgr120> 10.11.2020.a.

Riitsalu, L. (2014). “Eesti õpilaste finantskirjaoskus PISA 2012 uuringu tulemused” Külastatud aadressil:

https://www.hm.ee/sites/default/files/contacts/files/pisa_2012_finantskirjaoskus_toim.pdf
10.11.2020.a.

Shockey, S.S. and Seiling, S.B., 2004. Moving Into Action: Application of the Transtheoretical Model of Behavior Change to Financial Education. *Journal of Financial Counseling and Planning*, lk 41–52.

Meresmaa, T. (2016) Olümpiamängudel osalenud Eesti tippspordlaste karjääri toetamine pärast tippspordiga lõpetamist. Tartu Ülikool Pärnu Kolledž Magistritöö.

Pertman, T. (2020) „Eesti laste finantsoskused PISA järgi maailma parimad“ 07.05.2020.a.

<https://rahafoorum.ee/eesti-laste-finantskirjaoskused-pisa-jargi-maailma-parimad/> 10.10.2020.a.

Teddlie, C. & Yu, F., 2007. Mixed Methods Sampling: A Typology With Examples. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(1), lk. 77-100

Torre, P. S (2009) “How (and why) athletes go broke”

https://tartaros.lu/uploads/cgblog/id18/19_1f0e3dad.pdf 20.05.2021.a.

Äripäev “Tallinna börsil kauplevad lauljad, supermodellid, suusatajad ja ükssarvikute loojad”
16.02.2021

<https://www.aripaev.ee/investor-toomas/2021/02/19/tallinna-borsil-kauplevad-lauljad-supermodellid-suusatajad-ja-ukssarvikute-loojad> 20.05.2021.a.

Van der Heijden, B. I. J. M. (2006). Age differences in career activities among higher-level employees in the Netherlands: a comparison between profit sector and non-profit sector staff.

International Journal of Training & Development, 10(2), 98-120. doi: 10.1111/j.1468-2419.2006.00247.x

Widdowson, D., & Hailwood, K. (2007). *Financial literacy and its role in promoting a sound financial system*. http://rbnz.govt.nz/research/bulletin/2007_2011/2007jun70_2.pdf lk 37

Woods, R (2015) „Social issues in sports“ Third edition, lk 71-139

Yin, R. K., 2003. Case Study Research – Design and Methods. 3rd ed. London: SAGE Publications.

YLE portaali „Suomalaiset huippu-urheilijat elävät köyhyysrajalla – laskut maksamatta, rahaa ruokaan toimeentulotuesta tai isän kukkarosta“ <https://yle.fi/uutiset/3-9217654>

Semi-struktureeritud intervjuud

Intervueeritav 1 Autori intervjuu. Marko Alberti üleskirjutis 07.02.2021.a.

Intervueeritav 2 Autori intervjuu. Marko Alberti üleskirjutis 09.02.2021.a.

Intervueeritav 3 Autori intervjuu. Marko Alberti üleskirjutis 15.02.2021.a.

Intervueeritav 4 Autori intervjuu. Marko Alberti üleskirjutis 21.02.2021.a.

Intervueeritav 5 Autori intervjuu. Marko Alberti üleskirjutis 01.03.2021.a.

Intervueeritav 6 Autori intervjuu. Marko Alberti üleskirjutis 04.03.2021.a.

Intervueeritav 7 Autori intervjuu. Marko Alberti üleskirjutis 07.03.2021.a.

Lisa 1. Magistritöö teemal "Rahatarkus Eesti sportlaste seas" küsitlus Audentese Spordikooli õpilastele

1.Õppursportlane õpib hetkel mitmendas klassis?

(Vali 1 vastus)

- 9. klass
- 10. klass
- 11. klass
- 12. klass

2.Olen....

(Vali 1 vastus)

- Meessoost
- Naissoost
- Ei taha öelda

3.Kus oled puutunud kokku rahatarkuse teemaga viimase aasta jooksul?

(Vali kõik mis kehtivad)

- Koolitunnis mõne õppeaine raames
- Vabatahtlikult osaletud loengus Rahatarkuse kohta
- Sotsiaalmeedia kaudu (Facebook, Instagram, Snapchat vms)
- Finantsalased blogid
- Tavameedia (ajalehed, televisioon, raadio)
- Sõbrad või klassikaaslased
- Vanematega rääkides
- Ei ole kokku puutunud
- Muu:

4.Oled teinud 2018.a. PISA testi ja selle hulgas lahendanud fiantskirjaoskust mõõtvaid ülesandeid?

(Vali 1 vastus)

- Jah
- Ei

5. Kust pärineb Sinu peamine sissetulek?

(vali kõik mis kehtivad)

- Taskuraha
- Stipendium alaliidult

Stipendium klubist

Palk

Other:

6. Kas sa koostad igakuist/nädalast eelarvet?

(Vali 1 vastus)

Jah

Ei

7. Kui vastasid eelmisele küsimusele jah, siis milleks sa koostad igakuist eelarvet?

(vali kõik mis kehtivad)

Säästmise eesmärgil

Kogud mõne suurema ettevõtmise jaoks (laager, varustus, auto vms)

Toimetuleku eesmärgil

Investeermiseks

Muu:

8. Milleks Sina säästad?

(vali kõik mis kehtivad)

Et hiljem midagi suuremat osta?

Et säästetud raha investeerida?

Et kaitsta ennast ettenägematute kulude eest?

Et vältida laenamist?

Ei säästa

Muu:

9. Selleks, et teha sporti maksan ma....

(vali kõik mis kehtivad)

Oma treenerile

Taustajõududele (nt massaz)

Treeningbaaside eest

Saan spordiga seonduva tasuta

Muu:

10. Sport nõuab maksimaalset pühendumist detailidele. Selleks, et ma seda teha saaksin jääb mul hetkel eelarves puudu:

(Vali 1 vastus)

100€

100-300€

300+€

Ei jää puudu, saan kõik vajaliku tehtud.

11. Millised on sinu plaanid spordiga peale Audentese Spordigümnaasiumi lõppu?

(Vali 1 vastus)

Lähen ülikooli Eestis

Siirdun välisülikooli

Tegelen spordiga professionaalselt

Lõpetan aktiivse sportlaskarjääri

MÕNED LIHTSAMAD KÜSIMUSED RAHATARKUSE VALLAST!

12. Inflatsioon. Inflatsiooni määr on 4%. Kui hoida 100€ sukasääres aasta aega, siis kui suur on selle 100€ ostujõud aasta möödudes.

(Vali 1 vastus)

Rohkem kui 100€

Vähem kui 100€

Ikka 100€

13. Investeeringu riski ja tootluse suhe. Milline väide on tõene?

(Vali 1 vastus)

Suurema tootlusega investeering on suurema riskiga

Suurema tootlusega investeering on alati väiksema riskiga

Väiksema tootlusega investeering on alati suurema riskiga

Väiksema tootlusega investeering on alati keskmise riskiga

14. Intress. Kui võtta kiirlaenu 1000€ eurot aastaks, mille krediidikulukuse määr on 25% siis kui palju tuleb tagasi maksta laenuandjale?

(Vali 1 vastus)

Vähem kui 1000€

Rohkem kui 1500€

ca 1126€

15. Kui võtta mingisugustki laenu, siis käib sellega kaasas mõiste krediidikulukuse määr. Mida see endas sisaldab?

(Vali 1 vastus)

Intress

Lepingutasud (alustamine ja lõpetamine)

Kindlustus (auto liisimise puhul)

Kõiki ülalmainitud osasid

16.Kindlustus. Miks võiks olla vajalik omada spordikindlustust?

(vali kõik mis kehtivad)

Kindlustus tagab vigastuse korral sissetuleku püsimise arvestataval määral

Kindlustus tagab tervise

Kindlustus tagab varustuse purunemisel selle uuendamise

Tagab parema taastusravi võimaluse

17.Mis on palga ja stipendiumi vahe?

(Vali 1 vastus)

Spordis ei ole vahet palgal ja stipendiumil

Palgalt tuleb maksta tööjõumaksu

Stipendium tagab tervisekindlustuse

Kui stipendium ja palk on võrdses summas, siis palka jääb rohkem kätte

18. Liitintress. Oletame, et paigutad 100 eurot hoiumisele, mille garanteeritud intressimäär ühes aastas on 2%. Sa ei tee sinna rohkem makseid ega võta sealt ka raha välja. Kui palju raha on mainitud hoiumisel viienda aasta lõpuks?

(Vali 1 vastus)

102

110

Rohkem kui 110

Vähem kui 100

19.Kui soovid antud magistritöö tulemustest ülevaadet, siis sisesta siia oma e-mail.

Lisa 2. Semi-struktureeritud intervjuu kava näidis.

Semi-struktureeritud intervjuu küsimused:

1. Sugu: (N/M)
2. Vanus:
3. Spordikarjäär: (Aktiivne sportlane/spordi lõpetanud)
4. Üldine haridustase: Põhiharidus, Keskkooliharidus, Bakalaureusekraad, Magistrikraad, Doktorikraad?
5. Finantsiline haridus (jah/ei/muu)?
6. Kas sind huvitavad finantskirjaoskust puudutavad teemad? (Jah/Ei)
7. Kui Jah, siis kust sa info saad?(Sotsiaalmeedia/tavameedia/loeb juurde, otsib aktiivselt materjali)?
8. Peamised sissetuleku allikad:
 - palk,
 - investeringutelt teenitav tulu
 - ettevõtlus
 - passiivne sissetulek,
 - tulu kinnisvaralt kinnisvara,
 - muu, (lahtine vastus!)
9. Riiklikult (EOK) toetatav sportlane (Jah/Ei)
10. Kas on sponsoreeritud sportlane (Jah/Ei)
11. Maksab ise täielikult või osaliselt oma treenerile (teistele taustatiimi liikmetele). Jah/Ei.
Kui jah siis kellele (avatud küsimus).
12. Planeerib finantsidega seotud tulevikku (edasised õpingud, spordiga jätkamine/lõpetamine)
Valikvastused:
 - Õppida juurde
 - Asutada ettevõtte
 - Jätkata spordiga niikaua kuni see on tulutoov
 - Juhul kui eelnevad valikud ei sisaldanud sinu tulevikuplaane siis palun lisa juurde:
13. Millised investeerimisvõimalused huvitavad sind kõige rohkem?

(krüpto, aktsiad, võlakirjad, kinnisvara jne) või alternatiivsed investeeringud (veinid, maalid, autod jne)

14. Kas investeerid oma vara ise (ostad kinnisvara ise, aktsiaportfell on koostatud sinu poolt, investeerid omaraha.ee-sse)?

15. Kui JAH- kuidas tema oma mõttega on toimetanud.

Kui EI- siis miks, või palkab kellegi, või ei jää raha üle?

16. Milliseid investeeringuid oled teinud?

17. Kas oled investeerinud krüptovaluutasse?

18. Kas kasutad professionaalseid teenuse osutajaid investeerimiseks?

Jah/Ei (Kui jah, siis keda? Kui EI siis miks?)

19. Kas teed ise oma igapäevaseid finantsotsuseid/investeeringuid (kodu soetamine, auto ostmise, sideteenuse valimine)? Või otsustab keegi teine (nt abikaasa, vanemad, haldur vms)

20. Kui palju panustad aega päevas/nädalas/kuus, et ennast hoida kursis oma investeeringute käekäiguga? Kas teed seda ise või teeb keegi ülevaate?

21. Kas eelistaksid finantsilist nõustamise teenust mis on a) kättesaadav arvutist/telefonist b) isiklikult kohtuda (kontor vs digitaalne kohtumine) c) muu (avatud vastus)

22. Kas eelistaksid finants nõustamisteenust, mis keskenduks kõikidele finantsalastele otsustele (kodu ostmise/laenu võtmine/auto liisimine/raha investeerimine (erinevad versioonid) jne)?

23. Missugust finantsvaldkonna nõustamisteenust vajaksid (kui üldse)?

24. Millises seisus tahaksid olla spordikarjääri lõppedes finantsiliselt?

25. Mida tähendab sinu jaoks termin finantsvabadus?

Lisa 3 Intervjuude lühikokkuvõte

	Intervjuu 1	Intervjuu 2	Intervjuu 3	Intervjuu 4	Intervjuu 5	Intervjuu 6	Intervjuu 7
1. Sugu (Mees/Naine)	Mees	Naine	Mees	Mees	Mees	Mees	Naine
2. Vanus	35-45	25-35	25-35	45-55	25-35	25-35	45-55
3. Spordikarjääri hetkeseis (Aktiivne/lõpetanud)	Spordi lõpetanud	Aktiivne	Aktiivne	Spordi lõpetanud	Aktiivne	Aktiivne	Spordi lõpetanud
4. Haridustase	Bakalaureus	Bakalaureus	Keskharidus	Keskharidus	Keskharidus	Keskharidus	Magister
5. Finantsalane haridus	Ärijuhtimine	Ei	Ei	Ei	Ei	Jah (lõpetamata kõrgharidus)	Ei
6. Kas sind huvitavad finantskirjaoskust?	Jah	Jah	Jah	Nii ja naa	Jah	Jah	Nii ja naa
7. Kust sa peamiselt infot saad?		LHV portaal	Sotsiaalmeedia/Internet/ Sõbrad	Internetist ise	Meedia/sotsmeedia/raamatud/podcastid	Internetist/Sõbrad	Meedia/arutlud inimestega
8. Peamised sissetuleku allikad	Palk, ettevõtlus	Stipendium/sponsor rahad	Palk/ettevõtlus/invest. Tulu	Palk, ettevõtlus	Palk, investeringud	Palk/Sponsorid/Passiivne tulu	5 töökohta ühel ajal
9. Hetkel riiklikult toetatav sportlane	Ei	Jah	Ei	Ei	Jah	Jah	Ei
10. Hetkel sponsoreeritud sportlane	Ei	Jah	Ei	Ei	Ei	Jah	Ei
11. Finantsidega planeeritud tulevik	Ettevõtlus	Kinnisvara/palk	Kinnisvara/palk	Palk	Ettevõtlus, tulu investeringutelt	Kinnisvara/palk	Palk, ettevõtlus (väike osa)
12. Millised investeerimisvõimalused huvitavad enim	Kinnisvara	Kinnisvara (kodu)/aktsiad	Kinnisvara	Töötada edasi!	Kinnisvara/Aktsiad/Iduinvesteeringud	Kinnisvara/aktsiad	Investeerida iseendasse
13. Kas investeerid vara ise?	Jah	Jah	Jah	Ei	Jah	Jah	Jah
14. Kuidas oled selle mõttega toimetanud?	Kinnisvarasse paigutanud	Aktsiad	Igal pool proovinud	Igal pool proovinud	Igal pool proovinud	Igal pool proovinud (konservatiivselt)	Ei ole ise toimetanud
15. Milliseid investeeringuid oled teinud?	Kinnisvara/aktsiad/võlakirjad/alternatiivsed võimalused	Aktsiad	Kinnisvara/Aktsiad/ Krüpto/ Võlakirjad	Kinnisvara/aktsiad/võlakirjad/alternatiivsed võimalused	Kinnisvara/Aktsiad/ettevõtted/Iduettevõtted jne	Kinnisvara/Aktsiad/Iduettevõtted jne	Aktsiad/kinnisvara (kodu)
16. Kas oled investeerinud krüptosse?	Ei	Ei	Jah	Ei	Ei	Ei	Ei
17. Kas kasutad professionaalseid teenuse osutajaid?	Jah, pankades	Ei	Ei	Jah (pettumus)	Ei	Ei (nõuandjaid on)	Jah, pankades
18. Kas teed ise igapäevased finantsotsused (laen, tele jne)	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah
19. Kui palju panustad aega, et olla kursis oma investeeringute käekäiguga?	30min nädalas	1h nädalas	Igapäevaselt tegeleb	Ei kuluta aega	7-10h nädalas	Igapäevaselt tegeleb	Ei tegele
20. Millist kättesaadavust finantsteenusest eelistad (kohtumine vs telefon)?	Kohtumine	Kohtumine (Zoom)	Kohtumine	Kohtumine	Kohtumine	Kohtumine/ (Zoom)	Kohtumine 1-1-le
21. Kas eelistaksid teenust, mis keskenduks kõikidele finantsotsustele?	Jah	Jah	Saan ise hakkama	Jah (tahan keskenduda spordile)	Ei	Jah	Jah
22. Missugust nõustamist vajaksid (kui üldse)?	Natukene "käe hoidmist"	Kõige kohta	Kuulan ära, ise otsustan.	Et aru saada, kes on "crook"	Mentorlus, spetsiaalse teabe	Kõige kohta	Kõige kohta
23. Millises seisus tahaksid olla karjääri lõppedes finantsiliselt?	1miljon krooni	Oleks kodu	Passiivne tuli 4000€/kuu	Oleks oma kodu	Passiivne kulu kataks igapäevase kulu	Ettevõtlustulu ja spordiga seotud tulu	Töötada kuni tervust jätkub
24. Mida tähendab sinu jaoks termin finantsvabadus?	Ostujõu vabadus	Passiivne tulu	Et raha ei tekitaks stressi	Teha tööd, mis meeldib	Olla ajaliselt vaba!	Võimalus valida tegevus/töö, mis pakub pinget	Enne palgapäeva raha arvel
25. Kas maksid/maksad taustatiimile (treener füsioterapeut jne) ise?	Jah	Jah (osaline)	Jah (eratreener)	Jah (eratreener, füsio jne)	Ei	Jah (treener/füsio jne)	Jah

Summary

Financial literacy is very important for professional athletes because the duration of a professional sports career, compared to traditional 9-5 work career, is significantly shorter. This means that all the decisions that are involved (including financial decisions) are even more relevant. The interviews of the master's thesis revealed that professional athletes have been exposed to, or experienced by themselves, bad financial decisions.

Basic knowledge of financial literacy can help avoid bad decisions and the loss of money that has been earned with great effort. If a professional athlete is handling money correctly, it is possible to secure an easier life and a smoother landing after the end of their sports career.

This master's thesis had two goals. First, to assess the level of financial literacy of future professional athletes and what (if) needs to be studied in depth. The second objective was to find out the needs of athletes who earn or have earned a living in sports and would need or had needed sports specific and personal financial counseling service.

Two different research methods were used to achieve the goals of the master's thesis. The first research method was the survey among Audentes Sports Gymnasium student athletes. The survey asked student athletes, who are at the beginning of their sports careers, about their knowledge and attitudes towards financial literacy. The sample included a total of 156 student athletes, 90 of whom responded to the survey in the Google Forms environment.

The second research method author used was semi-structured expert interviews with current and former professional athletes. Interviews made it possible to understand how professional athletes have managed their money so far. The sample included both team players and individual athletes who have / had achieved outstanding results in the international competition. A total of 10 professional athletes were approached with the wish for an interview and 7 of them agreed with the interview.

The main research question was the level of money wisdom among Estonian athletes (both young and established athletes) to understand whether there would be a need for a sports-specific financial counseling service in Estonia that would focus on all aspects of financial literacy. In this case, the athlete could focus on developing themselves as athletes and focusing on their careers.

Through a survey of student athletes at Audentes Sports Gymnasium, it became clear that the level of financial literacy of student athletes does not differ from the average level of an Estonian school. 2018 PISA test conducted by the OECD, as well as in the author's survey, the highest level was achieved 20% of the respondents. Given that athletes are more likely than usual to reach higher incomes at a young age, the author believes that there is a definite need to improve their financial literacy knowledge. According to the author, there are two ways to do this. First, consciously add questions or tasks about financial literacy to some subjects (such as mathematics). Secondly, to make a proposal to the Estonian Foundation of Sports Education and Information, if possible, to add a lecture on financial literacy to the coach's education EKR 3rd level platform. The author is currently unable to make recommendations regarding the total volume of the lecture.

The semi-structured interviews revealed that all professional athletes have been exposed to issues of financial literacy and most have been exposed to its most complex form, investing. So far, most of the financial work athletes have done, they have done it alone. It has been done very effectively. Regardless of the level of education completed (mostly secondary education), athletes have invested in a wide range of asset classes, from real estate (predominant) to cryptocurrency. Investments are often assisted either through regular banking services (example loan counseling) or from close friends who come into contact with money on a daily basis. The need for a sports-specific financial service in Estonia was considered necessary, but most of the interviewees had already found their way in investing. Simple counseling in a specific asset classes (either equities or real estate) and investment mentoring were more important for the interviewees than giving all the decision-making freedom to someone else. It was stated that a full-service counseling service is necessary only for a handful of athletes, because the incomes of most Estonian athletes remain rather small.

For the first time in Estonia, this work focused on the topic of financial literacy in sports. As a result of this work, it can be seen that the issue of asset classes is important topic and needs more attention from professional associations, the Estonian Foundation of Sports Education as well as sports umbrella organizations (Estonian Olympic Committee). The aim could be to increase knowledge of financial literacy among athletes and coaches. The establishment of a company offering consulting services is possible with a good team, because there is a need in the market for a reliable athlete-to-athlete service.

FINANTSKIRJAOSKUS EESTI SPORTLASTE SEAS

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Marko Albert,

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose
FINANTSKIRJAOSKUS EESTI SPORTLASTE SEAS,
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on : Piia Vettik-Leemet,
(*juhendaja nimi*)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Marko Albert
19.04.2021